

जाणून घ्या आपले ग्राहक आणि मनी लाँड्रिंग विरोधी धोरण

द्वारे शिफारस केली जाते
मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सीईओ)

निर्मितीची तारीख-6.8.2011

त्यानंतरच्या सुधारणांची तारीख:- 1.10.2013, 11.11.2015, 25.7.2017, 10.5.2018, 27.4.2019,
11.7.2020, 8.2.21, 30.04.2022, 28.04.2023, 19.6.2023, 2.11.2023, 6.11.2024, 27.01.2025,
05.02.2025, 05.08.2025.

द्वारे स्वीकृत:

संचालक मंडळ.

मंजूरीची तारीख: 27.09.25

निर्देशांक

अनुक्रमांक	पदवी	पृष्ठे
1	प्रकरण - I: प्राथमिक	4 – 10
2	उद्दिष्टे	4
3	उपयुक्तता	4
4	व्याख्या	4
5	प्रकरण - II: सामान्य	11 – 12
6	मनी लाँडरिंग व दहशतवाद्यांना होणारा वित्तपुरवठा याबाबतच्या धोक्याचे एमएचएफसीएलकडून मूल्यांकन	11
7	नियुक्त संचालक	12
8	प्रमुख अधिकारी	12
9	केवायसी धोरणाचे पालन	12
10	प्रकरण - III: ग्राहक स्वीकृती धोरण	13
11	प्रकरण - IV: जोखीम व्यवस्थापन	14
12	प्रकरण - V: ग्राहक ओळख प्रक्रिया (सीआयपी)	15
13	प्रकरण - VI: ग्राहक ड्यू डिलिजन्स (सीडीडी) प्रक्रिया	16 – 29
14	भाग I - ग्राहक ड्यू डिलिजन्स (सीडीडी) प्रक्रिया व्यक्ती	16 – 21
15	भाग II - एकल मालकीच्या कंपन्यांसाठी सीडीडी उपाय	22
16	भाग III - कायदेशीर संस्थांसाठी सीडीडी उपाय	23
17	भाग IV - लाभार्थी मालकाची ओळख	24
18	भाग V - चालू ड्यू डिलिजन्स	25 – 27
19	भाग VI - वर्धित ड्यू डिलिजन्स प्रक्रिया	28 – 29
20	प्रकरण - VII: रेकॉर्ड व्यवस्थापन	30
21	प्रकरण VIII - आर्थिक बुद्धिमत्तेला अहवाल देणे युनिट - भारत	31
22	प्रकरण - IX: आंतरराष्ट्रीय करारांतर्गत आवश्यकता/जबाबदार या - आंतरराष्ट्रीय एजन्सीकडून संप्रेषण	32 – 33
23	प्रकरण - X: इतर सूचना	34 – 36
23	परिशिष्ट I - डिजिटल केवायसी प्रक्रिया	37 – 38
24	परिशिष्ट II - जोखीम श्रेणी	39 – 40
25	परिशिष्ट III - संशयास्पद व्यवहारांची यादी	41 – 42
26	गट-व्यापी एमएल धोरण	42
27	धोरणाचा आढावा	42

नॅशनल हाऊसिंग बँक (एनएचबी)/रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया (आरबीआय) यांनी सर्व एचएफसींना सल्ला दिला होता की, आपल्या ग्राहकांना जाणून घ्या व मनी लाँडरिंग-विरोधी उपायांवर योग्य धोरणात्मक चौकट तयार केली जाईल व मंडळाच्या मंजूरीने ती लागू केली जाईल. आर्थिक फसवणूक नियंत्रित करण्यासाठी, मनी लाँड्रिंग व संशयास्पद व्यवहार ओळखण्यासाठी, दहशतवादाला होणारा वित्तपुरवठा रोखण्यासाठी व मोठ्या मूल्याच्या रोख व्यवहारांची काळजीपूर्वक छाननी व देखरेख करण्यासाठी यंत्रणा व कार्यपद्धती निश्चित करणे हे धोरण होते. एनएचबी/आरबीआयच्या सल्ल्यानुसार 'नो युवर कस्टमर' व मनी लाँडरिंग विरोधी धोरण (पॉलिसी) मंडळाच्या मंजूरीने लागू करण्यात आले.

तेव्हापासून, नियामकांनी जारी केलेल्या केवायसी व एएमएल संबंधी मार्गदर्शक तत्वांच्या अनुषंगाने मंडळाच्या मंजूरीने धोरणाचा आढावा घेण्यात आला व त्यात सुधारणा करण्यात आली.

हे धोरण संशयास्पद व्यवहार शोध व अहवाल धोरणाच्या संयोगाने वाचले पाहिजे. मुथूट हाऊसिंग फायनान्स कंपनी लिमिटेड (एमएचएफसीएल) ही एनएचबी/आरबीआयकडे नोंदणीकृत हाऊसिंग फायनान्स कंपनी (एचएफसी) आपल्या ग्राहकांना गृहकर्ज, मालमत्ता कर्ज व प्लॉट फायनान्स प्रदान करते.

एमएचएफसीएल पारदर्शकता, अनुपालन व योग्य पद्धतींच्या सर्वोच्च मानकांचे पालन करत असून घरांच्या व्यवसाय कर्जाच्या गरजा वेळेवर व प्रभावीपणे पूर्ण करते. एचएफसीचा (एमएचएफसीएल) व्यवसाय कार्यक्षमता, ग्राहकाभिमुखता व कॉर्पोरेट गव्हर्नन्स तत्वांवर योग्य लक्ष केंद्रित करून प्रचलित वैधानिक व नियामक आवश्यकतांनुसार चालविला जावा, असा हेतू आहे.

एमएचएफसीएल एनएचबी/आरबीआयने वेळोवेळी सांगितलेल्या सर्व उत्तम पद्धतींचा अवलंब करेल व विहित मानकांचे पालन करण्यासाठी या संहितेमध्ये काही आवश्यक असल्यास योग्य बदल करेल. हे धोरण एमएचएफसीएलच्या सर्व शाखांमध्ये / व्यवसाय विभागांमध्ये लागू आहे.

भारत सरकारने वेळोवेळी सुधारित केलेल्या मनी लाँडरिंग प्रतिबंधक कायदा, 2002 व मनी लाँडरिंग प्रतिबंध (नोंदी राखणे) नियम, 2005 च्या तरतुदींच्या संदर्भात, नियामक संस्थांना (एचएफसी) खाते-आधारित संबंध स्थापित करून किंवा अन्यथा व्यवहार करताना काही ग्राहक ओळख प्रक्रियेचे पालन करणे व त्यांच्या व्यवहारांचे निरीक्षण करणे आवश्यक आहे. एचएफसी उपरोक्त कायदा व नियमांच्या तरतुदींची अंमलबजावणी करण्यासाठी पावले उचलेल, ज्यात अशा दुरुस्तीच्या अनुषंगाने जारी केलेल्या ऑपरेशनल सूचनांचा समावेश आहे..

प्रकरण - 1: प्राथमिक

1. उद्दिष्टे

या धोरणाची मूलभूत उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे आहेत.

अ. एनएचबी/आरबीआयने जारी केलेल्या "नो युवर कस्टमर" (केवायसी) धोरणांचे व प्रक्रियांचे पालन करणे सक्षम करणे

आ. मनी लाँडरिंग प्रतिबंधक कायदा (पीएमएलए), 2002 मध्ये जारी केलेल्या मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करणे.

2. उपयुक्तता

हे लक्षात घ्यावे की या दस्तऐवजात नमूद केल्याप्रमाणे केवायसी - एएमएल धोरण या संदर्भात (केवायसी-एएमएल) इतर कोणत्याही दस्तऐवज / प्रक्रिया/परिपत्रक/पत्र/सूचना (केवायसी-एएमएल) मध्ये समाविष्ट असलेल्या इतर कोणत्याही गोष्टीपेक्षा प्रभावी असेल. हे धोरण एमएचएफसीएलच्या सर्व व्हर्टिकल/उत्पादनांना लागू असेल, मग ते विद्यमान किंवा भविष्यात सुरू झाले आहेत.

केवायसी व एएमएल धोरण मार्गदर्शक तत्वे एमएचएफसीएलच्या ग्राहक, विक्रेते / सेवा प्रदाते व कर्मचारी यांच्याशी संबंधित सर्व कामांसाठी लागू आहेत. कार्ये या धोरणात नमूद केलेल्या मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करतात व इतर अंतर्गत धोरणे, कार्यपद्धती, उत्पादने इ. डिझाइन करताना त्यांचा समावेश करतात.

हे धोरण एनएचबी/आरबीआयने वेळोवेळी जारी केलेल्या संबंधित अंतर्गत परिचालन मार्गदर्शक तत्वांच्या अनुषंगाने वाचले पाहिजे.

3. व्याख्या:

या दिशानिर्देशांमध्ये, संदर्भाची अन्यथा आवश्यकता नसल्यास, येथे असलेल्या अटींमध्ये त्यांना खाली नेमून दिलेले अर्थ असतील:

(अ) मनी लाँडरिंग प्रतिबंधक कायदा, 2002 व मनी लाँडरिंग प्रतिबंध (नोंदी देखभाल) नियम, 2005 च्या संदर्भात निर्दिष्ट केलेल्या अटी:

i. आधार (आर्थिक व इतर अनुदान, लाभ व सेवांचे लक्षित वितरण) अधिनियम, 2016 (2016 चे 18) च्या कलम 2 च्या खंड (ए) मध्ये "आधार क्रमांक" चा अर्थ असेल;

ii. "कायदा" व "नियम" म्हणजे मनी लाँडरिंग प्रतिबंध कायदा, 2002 व मनी लाँडरिंग प्रतिबंध (रेकॉर्ड देखभाल) नियम, 2005 व त्यात दुरुस्ती.

iii. आधार प्रमाणीकरणाच्या संदर्भात "प्रमाणीकरण" म्हणजे आधार (आर्थिक व इतर अनुदान, फायदे व सेवांचे लक्षित वितरण) अधिनियम, 2016 च्या कलम 2 च्या उप-कलम (सी) अंतर्गत परिभाषित केलेली प्रक्रिया.

iv. फायदेशीर मालक (बीओ)

अ) जेथे **ग्राहक एक कंपनी आहे**, लाभार्थी मालक ही नैसर्गिक व्यक्ती (व्यक्ती) आहे, जी एकट्याने किंवा एकत्र काम करत असेल किंवा एक किंवा अधिक न्यायिक व्यक्तींद्वारे काम करत असेल, मालकीचे हितसंबंध नियंत्रित करतात किंवा इतर माध्यमांद्वारे नियंत्रण ठेवतात.

स्पष्टीकरण- या पोट-कलमाच्या उद्देशाने-

1. "मालकी हितसंबंधांवर नियंत्रण ठेवणे" म्हणजे कंपनीच्या 10 टक्क्यांहून अधिक शेअर्स किंवा भांडवल किंवा नफ्याची मालकी/अधिकार.
2. "नियंत्रण" मध्ये बहुसंख्य संचालकांची नेमणूक करण्याचा किंवा त्यांच्या भागधारकांच्या किंवा व्यवस्थापन अधिकारांच्या किंवा भागधारकांच्या कराराच्या किंवा मतदान कराराच्या आधारे व्यवस्थापन किंवा धोरणात्मक निर्णयांवर नियंत्रण ठेवण्याचा अधिकार समाविष्ट असेल.

आ) जेथे **ग्राहक एक भागीदारी फर्म आहे**, फायदेशीर मालक ही नैसर्गिक व्यक्ती आहे, जी एकट्याने किंवा एकत्र काम करत असेल किंवा एक किंवा अधिक न्यायिक व्यक्तीद्वारे असो, भागीदारीच्या भांडवलाच्या किंवा नफ्याच्या 10 टक्क्यांपेक्षा जास्त मालकी / हक्क आहे.

इ) जेथे **ग्राहक एक असंघटित संघटना किंवा व्यक्तींची संस्था आहे**, तेथे लाभार्थी मालक ही नैसर्गिक व्यक्ती आहे, जी एकट्याने किंवा एकत्र काम करत असेल किंवा एक किंवा अधिक न्यायिक व्यक्तीद्वारे असो, असंघटित असोसिएशन किंवा व्यक्तींच्या संस्थेच्या मालमत्ता किंवा भांडवल किंवा नफ्याच्या 15 टक्क्यांपेक्षा जास्त मालकी / हक्क आहे.

स्पष्टीकरण : 'व्यक्तींचे शरीर' या संज्ञेमध्ये समाजांचा समावेश होतो. जेथे वरील (अ), (ब) किंवा (क) अंतर्गत कोणतीही नैसर्गिक व्यक्ती ओळखली जात नाही, तेथे लाभार्थी मालक ही संबंधित नैसर्गिक व्यक्ती असते जी वरिष्ठ व्यवस्थापकीय अधिकारी म्हणून पदावर असते.

ई) जेथे ग्राहक एक **ट्रस्ट** आहे, तेथे लाभार्थी मालकाच्या ओळखीमध्ये ट्रस्टचा लेखक, ट्रस्टी, ट्रस्टमध्ये 10 टक्के किंवा त्याहून अधिक स्वारस्य असलेले लाभार्थी व नियंत्रण किंवा मालकीच्या साखळीद्वारे ट्रस्टवर अंतिम प्रभावी नियंत्रण ठेवणारी इतर कोणतीही नैसर्गिक व्यक्ती यांची ओळख समाविष्ट असेल.

v. "प्रमाणित प्रत" - आरई द्वारे प्रमाणित प्रत मिळवणे म्हणजे आधार क्रमांकाच्या मालकीच्या पुराव्याची प्रत, जिथे ऑफलाइन पडताळणी करता येत नाही किंवा ग्राहकाने अधिकृतपणे वैध कागदपत्र तयार केले आहे, त्याची मूळ प्रतशी तुलना करणे आणि कायद्यातील तरतुदीनुसार आरईच्या अधिकृत अधिकाऱ्याने प्रतीवर ती नोंद करणे. परकीय चलन व्यवस्थापन (ठेव) विनियम, 2016 (फेमा 5 (आर)) मध्ये परिभाषित केल्यानुसार अनिवासी भारतीय (एनआरआय) व भारतीय वंशाच्या व्यक्ती (पीआयओ) च्या बाबतीत, वैकल्पिकरित्या, खालीलपैकी कोणत्याही एका द्वारे प्रमाणित मूळ प्रमाणित प्रत प्राप्त केली जाऊ शकते:

- भारतात नोंदणीकृत शेड्युल्ड वाणिज्य बँकांच्या परदेशी शाखांचे अधिकृत अधिकारी,
- परदेशी बँकांच्या शाखा ज्यांच्याशी भारतीय बँकांचे संबंध आहेत,
- परदेशातील नोटरी पब्लिक,
- कोर्ट मॅजिस्ट्रेट,
- न्यायाधीश
- अनिवासी ग्राहक ज्या देशात राहतो त्या देशातील भारतीय दूतावास/वाणिज्य दूतावास.

vi. "सेंट्रल केवायसी रेकॉर्ड्स रजिस्ट्री" (सीकेवायसीआर) म्हणजे नियमांच्या नियम 2(1) अंतर्गत परिभाषित केलेली संस्था, ग्राहकाच्या डिजिटल स्वरूपात केवायसी रेकॉर्ड प्राप्त करणे, संग्रहित करणे, सुरक्षित ठेवणे व पुनर्प्राप्त करणे.

vii. "नियुक्त संचालक" म्हणजे पीएमएल कायदा व नियमांच्या अध्याय IV अंतर्गत लादलेल्या जबाबदाऱ्यांचे संपूर्ण पालन सुनिश्चित करण्यासाठी आरईने नियुक्त केलेली व्यक्ती व यात समाविष्ट असेल:

- अ. व्यवस्थापकीय संचालक किंवा पूर्णवेळ संचालक, संचालक मंडळाने अधिकृत, जर आरई कंपनी असेल तर,
- आ. व्यवस्थापकीय भागीदार, जर आरई एक भागीदारी फर्म असेल,
- इ. मालक, जर आरई मालकीची चिंता असेल,
- ई. व्यवस्थापकीय विश्वस्त, जर आरई ट्रस्ट असेल तर,
- उ. जर आरई एक असंघटित संघटना किंवा व्यक्तींची संस्था असेल तर एखादी व्यक्ती किंवा व्यक्ती, जी आरईच्या कामकाजावर नियंत्रण व व्यवस्थापन करते, व
- ऊ. सहकारी बँका व प्रादेशिक ग्रामीण बँकांच्या संदर्भात 'नियुक्त संचालक' म्हणून नियुक्त केलेल्या वरिष्ठ व्यवस्थापन किंवा समकक्ष पदावर असलेली व्यक्ती.

स्पष्टीकरण - या कलमाच्या उद्देशाने, "व्यवस्थापकीय संचालक" व "पूर्ण-वेळ संचालक" या संज्ञांचा अर्थ कंपनी अधिनियम, 2013 मध्ये त्यांना नेमून दिलेला असेल.

viii. "डिजिटल केवायसी" म्हणजे ग्राहकाचा थेट फोटो आणि अधिकृतपणे वैध कागदपत्रे किंवा आधार ताब्यात असल्याचा पुरावा, जिथे ऑफलाइन पडताळणी करता येत नाही, तसेच कायद्यातील तरतुदीनुसार आरईच्या

अधिकृत अधिकाऱ्याद्वारे असा थेट फोटो काढला जात असलेल्या ठिकाणाचे अक्षांश आणि रेखांश.

ix. "डिजिटल स्वाक्षरी" चा अर्थ माहिती तंत्रज्ञान अधिनियम, 2000 (2000 चे 21) च्या कलम (2) च्या उपकलम (1) च्या खंड (पी) मध्ये नेमून देण्यात आला आहे.

x "समतुल्य ई-दस्तऐवज" म्हणजे माहिती तंत्रज्ञान (डिजिटल लॉकर सुविधा प्रदान करणार्या मध्यस्थांद्वारे माहितीचे संरक्षण व धारणा) नियम, 2016 च्या नियम 9 नुसार ग्राहकाच्या डिजिटल लॉकर खात्यात जारी केलेल्या कागदपत्रांसह वैध डिजिटल स्वाक्षरीसह जारी केलेल्या दस्तऐवजाचा इलेक्ट्रॉनिक समतुल्य दस्तऐवज होय.

xi. "गट" - आयकर अधिनियम, 1961 (1961 चे 43) च्या कलम 286 च्या पोट-कलम (9) च्या खंड (ई) मध्ये "गट" या शब्दाचा समान अर्थ असेल.

xii "नो युवर क्लायंट (केवायसी) आयडेंटिफायर" म्हणजे केंद्रीय केवायसी रेकॉर्ड्स रजिस्ट्रीद्वारे ग्राहकाला नेमून दिलेला युनिक नंबर किंवा कोड.

xiii. "ना-नफा संस्था" (एनपीओ) म्हणजे आयकर कायदा, 1961 (1961 चे 43) च्या कलम 2 च्या खंड (15) मध्ये संदर्भित धार्मिक किंवा धर्मादाय हेतूसाठी स्थापन केलेली कोणतीही संस्था किंवा संस्था, जी सोसायटी नोंदणी अधिनियम, 1860 किंवा तत्सम कोणत्याही राज्य कायदांतर्गत ट्रस्ट किंवा सोसायटी म्हणून नोंदणीकृत आहे किंवा कंपनी कायद्याच्या कलम 8 अंतर्गत नोंदणीकृत कंपनी, 2013 (2013 चे 18).

xiv. "अधिकृतपणे वैध कागदपत्र" (ओव्हीडी) म्हणजे पासपोर्ट, ड्रायव्हिंग लायसन्स, आधार क्रमांक बाळगल्याचा पुरावा, भारतीय निवडणूक आयोगाने जारी केलेले मतदार ओळखपत्र, एनआरईजीएने जारी केलेले जॉब कार्ड राज्य सरकारच्या अधिकाऱ्याने स्वाक्षरी केलेले व राष्ट्रीय लोकसंख्या रजिस्टरने जारी केलेले पत्र ज्यामध्ये नाव व पत्त्याचा तपशील आहे. तर,

- अ. जेव्हा ग्राहकाने आधार क्रमांक ओव्हीडी म्हणून असल्याचा पुरावा सादर केला, तेव्हा तो भारतीय विशिष्ट ओळख प्राधिकरणाने जारी केलेल्या स्वरूपात सादर करू शकतो.
- आ. ग्राहकाने दिलेल्या ओव्हीडीचा अद्ययावत पत्ता नसेल तर खालील कागदपत्रे किंवा तत्सम ई-दस्तऐवज पत्त्याच्या पुराव्याच्या मर्यादित हेतूसाठी ओव्हीडी मानले जातील:-
 - (i) युटिलिटी बिल जे कोणत्याही सेवा प्रदात्याचे दोन महिन्यांपेक्षा जास्त जुने नसलेले असेल (वीज, टेलिफोन, पोस्ट-पेड मोबाइल फोन, पाईप गॅस, पाण्याचे बिल).
 - (ii) मालमत्ता किंवा नगरपालिका कर पावती.
 - (iii) सरकारी विभाग किंवा सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांद्वारे सेवानिवृत्त कर्मचार्यांना जारी केलेले पेन्शन किंवा कौटुंबिक पेन्शन पेमेंट ऑर्डर (पीपीओ), जर त्यांच्याकडे पत्ता असेल तर.
 - (iv) राज्य सरकार किंवा केंद्र सरकारचे विभाग, वैधानिक किंवा नियामक संस्था, सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम, शेड्युल्ड वाणिज्य बँका, वित्तीय संस्था व सूचीबद्ध कंपन्या यांनी नियोक्त्याकडून जारी केलेले निवास वाटपाचे पत्र व अधिकृत जागा वाटप करणाऱ्या अशा नियोक्त्यांसोबत रजा व परवाना करार.
- इ. वरील 'ब' मध्ये निर्दिष्ट केलेली कागदपत्रे सादर केल्यापासून तीन महिन्यांच्या कालावधीत ग्राहकाने वर्तमान पत्त्यासह ओव्हीडी सादर करणे आवश्यक आहे.
- ई. जर परदेशी नागरिकाने सादर केलेल्या ओव्हीडीमध्ये पत्त्याचा तपशील नसतो, अशा प्रकरणात परदेशी अधिकारक्षेत्राच्या सरकारी विभागांनी जारी केलेली कागदपत्रे व परदेशी दूतावास किंवा भारतातील दूतावासाने जारी केलेले पत्र पत्त्याचा पुरावा म्हणून स्वीकारले जाईल.
स्पष्टीकरण: या कलमाच्या उद्देशाने, एखादा दस्तऐवज जारी केल्यानंतर नावात बदल झाला असला तरीही तो ओव्हीडी मानला जाईल परंतु तो राज्य सरकारने जारी केलेल्या विवाह प्रमाणपत्राद्वारे किंवा राजपत्र अधिसूचनेद्वारे समर्थित असेल, ज्यामध्ये असे नाव बदलले जाईल.

xv. "ऑफलाइन पडताळणी"चा अर्थ आधार (आर्थिक व इतर अनुदान, लाभ व सेवांचे लक्षित वितरण) अधिनियम, 2016 (2016 चे 18) च्या कलम 2 च्या खंड (पीए) मध्ये नेमून दिलेला अर्थ असेल.

xvi. "व्यक्ती" चा कायद्यात नेमून दिलेला समान अर्थ आहे व त्यात समाविष्ट आहे:

- अ. एक व्यक्ती,
- आ. एक हिंदू अविभक्त कुटुंब,

- इ. एक कंपनी,
- ई. एक फर्म,
- उ. व्यक्तींची संघटना किंवा व्यक्तींची संस्था, मग ती समाविष्ट असो किंवा नसो,
- ऊ. प्रत्येक कृत्रिम न्यायिक व्यक्ती, वरीलपैकी कोणत्याही एका व्यक्तीमध्ये (ए ते ई) येत नाही, व
- ऋ. वरीलपैकी कोणत्याही व्यक्तीच्या मालकीची किंवा नियंत्रित असलेली कोणतीही एजन्सी, कार्यालय किंवा शाखा (ए ते एफ).

xvii. "प्रधान अधिकारी" म्हणजे आरईने नामनिर्देशित केलेल्या आरईद्वारे नामनिर्देशित व्यवस्थापन स्तरावरील एक अधिकारी, जो नियमांच्या नियम 8 नुसार माहिती सादर करण्यासाठी जबाबदार असेल.

xviii. "संशयास्पद व्यवहार" म्हणजे खाली परिभाषित केल्याप्रमाणे "व्यवहार", ज्यात रोख रकमेने केलेला किंवा नसो, जो चांगल्या हेतूने वागणार या व्यक्तीसाठी प्रयत्न केलेला व्यवहार समाविष्ट आहे:

- अ. कायद्याच्या अनुसूचीमध्ये निर्दिष्ट केलेल्या गुन्ह्याच्या उत्पन्नाचा समावेश असू शकतो या संशयाचे वाजवी कारण निर्माण करते, त्यात गुंतलेल्या मूल्याची पर्वा न करता; किंवा
- आ. असामान्य किंवा अन्यायकारक गुंतागुंतीच्या परिस्थितीत केले गेले आहे असे दिसते; किंवा
- इ. आर्थिक तर्कसंगतता किंवा *प्रामाणिक* हेतू नसल्याचे दिसून येते; किंवा
- ई. यामुळे दहशतवादाशी संबंधित कारवायांना वित्तपुरवठा करणे समाविष्ट असू शकते या संशयाचे वाजवी कारण निर्माण होते.

स्पष्टीकरण: दहशतवादाशी संबंधित क्रियाकलापांना वित्तपुरवठा करणाऱ्या व्यवहारामध्ये दहशतवाद, दहशतवादी कृत्ये किंवा दहशतवादी, दहशतवादी संघटना किंवा दहशतवादाला वित्तपुरवठा करणारे किंवा वित्तपुरवठा करण्याचा प्रयत्न करणारे किंवा वित्तपुरवठा करण्याचा प्रयत्न करणार या संशयास्पद निधीचा समावेश होतो.

xix. 'लहान खाते' म्हणजे पीएमएल नियम, 2005 च्या नियम 9 च्या उपनियम (5) नुसार उघडलेले बचत खाते. छोट्या खात्याच्या ऑपरेशनचा तपशील व अशा खात्यासाठी वापरावयाच्या नियंत्रणांचा तपशील आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या परिच्छेद 23 मध्ये निर्दिष्ट केला आहे.

xx. "व्यवहार" म्हणजे खरेदी, विक्री, कर्ज, तारण, भेटवस्तू हस्तांतरण, वितरण किंवा त्याची व्यवस्था व त्यात समाविष्ट आहे:

- अ. खाते उघडणे.
- आ. रोख किंवा धनादेशाद्वारे, पेमेंट ऑर्डर किंवा इतर साधनांद्वारे किंवा इलेक्ट्रॉनिक किंवा इतर गैर-भौतिक मार्गाने कोणत्याही चलनात निधी जमा करणे, पैसे काढणे, विनिमय करणे किंवा हस्तांतरण करणे.
- इ. सेफ्टी डिपॉझिट बॉक्स किंवा इतर कोणत्याही प्रकारच्या सुरक्षित ठेवीचा वापर.
- ई. कोणत्याही विश्वासू नातेसंबंधात प्रवेश करणे.
- उ. कोणत्याही कराराच्या किंवा इतर कायदेशीर जबाबदाऱ्यासाठी संपूर्ण किंवा अंशतः केलेले कोणतेही देयक; किंवा
- ऊ. कायदेशीर व्यक्ती किंवा कायदेशीर व्यवस्था स्थापित करणे किंवा तयार करणे.

(आ) या पॉलिसीमध्ये नियुक्त केलेल्या अर्थ असलेल्या अटी, संदर्भाची अन्यथा आवश्यकता नसल्यास, त्यांना खाली दिलेल्या अर्थाचा समावेश असेल:

- i. "कॉमन रिपोर्टिंग स्टँडर्ड्स" (सीआरएस) म्हणजे कर प्रकरणांमध्ये परस्पर प्रशासकीय सहाय्यावरील कन्व्हेन्शनच्या अनुच्छेद 6 वर आधारित माहितीची स्वयंचलितपणे देवाणघेवाण करण्यासाठी स्वाक्षरी केलेल्या बहुपक्षीय कराराच्या अंमलबजावणीसाठी निश्चित केलेले अहवाल मानके.
- ii. "ग्राहक" म्हणजे अशी व्यक्ती जी नियमन संस्था (आरई) सह आर्थिक व्यवहार किंवा क्रियाकलापांमध्ये गुंतलेली

आहे व त्यात अशी व्यक्ती समाविष्ट आहे ज्याच्या वतीने व्यवहार किंवा क्रियाकलापांमध्ये गुंतलेली व्यक्ती कार्य करीत आहे.

- iii. "वॉक-इन कस्टमर" म्हणजे अशी व्यक्ती जिचा आरई बरोबर खाते-आधारित संबंध नाही, परंतु आरई सह व्यवहार करतो.
- iv. "कस्टमर ड्यू डिलिजन्स (सीडीडी)" म्हणजे ओळखीच्या विश्वसनीय व स्वतंत्र स्त्रोतांचा वापर करून ग्राहक व लाभार्थी मालकाची ओळख पटवणे व त्याची पडताळणी करणे.

स्पष्टीकरण - खाते-आधारित संबंध सुरू करण्याच्या वेळी किंवा पन्नास हजार रुपयांपेक्षा जास्त किंवा त्यापेक्षा जास्त रकमेचे अधूनमधून व्यवहार करताना, एकल व्यवहार म्हणून किंवा जोडलेले असल्याचे दिसून येणारे अनेक व्यवहार किंवा कोणत्याही आंतरराष्ट्रीय मनी ट्रान्सफर ऑपरेशन्समध्ये हे समाविष्ट असेल:

(अ) ग्राहकाची ओळख, ओळखीच्या विश्वासाह व स्वतंत्र स्त्रोतांचा वापर करून त्यांच्या ओळखीची पडताळणी, व्यवसाय संबंधांच्या हेतू व हेतू स्वरूपाबद्दल माहिती प्राप्त करणे, जेथे लागू असेल तेथे;

(ब) ग्राहकाच्या व्यवसायाचे स्वरूप व त्याची मालकी व नियंत्रण समजून घेण्यासाठी वाजवी पावले उचलणे;

(क) ग्राहक लाभार्थी मालकाच्या वतीने कार्य करीत आहे की नाही हे ठरवणे व फायदेशीर मालकाची ओळख पटविणे व ओळखीच्या विश्वसनीय व स्वतंत्र स्त्रोतांचा वापर करून लाभार्थी मालकाची ओळख सत्यापित करण्यासाठी सर्व पावले उचलणे.

- v. "ग्राहक ओळखणे" म्हणजे सीडीडीची प्रक्रिया हाती घेणे.
- vi. "एफएटीसीए" म्हणजे युनायटेड स्टेट्स ऑफ अमेरिका (यूएसए) चा परदेशी खाते कर अनुपालन कायदा, ज्यामध्ये, इतर गोष्टींसह, परदेशी वित्तीय संस्थांना अमेरिकन करदाते किंवा परदेशी संस्थांनी ठेवलेल्या आर्थिक खात्यांबद्दल अहवाल देणे आवश्यक आहे ज्यामध्ये अमेरिकन करदात्यांचे पुरेसे मालकी स्वारस्य आहे.
- vii. "आयजीए" म्हणजे आंतरराष्ट्रीय कर अनुपालन सुधारण्यासाठी व यूएसएच्या एफएटीसीएची अंमलबजावणी करण्यासाठी भारत व यूएसए सरकारमधील आंतर सरकारी करार.
- viii. "केवायसी टेम्पलेट्स" म्हणजे व्यक्ती आणि कायदेशीर संस्थांसाठी केवायसी डेटा एकत्रित करणे आणि सीकेवायसीआरला अहवाल देणे सुलभ करण्यासाठी तयार केलेले टेम्पलेट्स.
- ix. "समोरासमोर नसलेले ग्राहक" म्हणजे जे ग्राहक एमएचएफसीएलच्या शाखा / कार्यालयांना भेट न देता किंवा एमएचएफसीएलच्या अधिकाऱ्यांना न भेटता खाती उघडतात.
- x. "चालू ड्यू डिलिजेंस" म्हणजे खात्यांमधील व्यवहारांचे नियमित निरीक्षण करणे जेणेकरून ते ग्राहकांबद्दल, ग्राहकांच्या व्यवसायाबद्दल आणि जोखीम प्रोफाइलबद्दल, निधी / संपत्तीचा स्रोत याबद्दल आरईच्या ज्ञानाशी सुसंगत असतील.
- xi. देय खाती: देय खाती ही संज्ञा प्रतिनिधी खात्यांचा संदर्भ देते जी तृतीय पक्षाद्वारे त्यांच्या स्वतः च्या वतीने व्यवसाय करण्यासाठी थेट वापरली जातात.
- xii. "नियतकालिक अद्ययावतीकरण" म्हणजे सीडीडी प्रक्रियेअंतर्गत गोळा केलेली कागदपत्रे, डेटा किंवा माहिती रिझर्व्ह बँकेने विहित केलेल्या कालावधीनुसार विद्यमान नोंदींचे पुनरावलोकन करून अद्ययावत व संबंधित ठेवली जाईल याची खात्री करण्यासाठी उचललेली पावले होय.
- xiii. "रेग्युलेटेड एंटीटीज" (आरई) म्हणजे मुथूट हाऊसिंग फायनान्स कंपनी लिमिटेड.
- xiv. "व्हिडिओ आधारित ग्राहक ओळख प्रक्रिया (व्ही-सीआयपी)": सीडीडी हेतूसाठी आवश्यक ओळख माहिती

प्राप्त करण्यासाठी व स्वतंत्र पडताळणीद्वारे ग्राहकाने सादर केलेल्या माहितीची सत्यता तपासण्यासाठी व स्वतंत्र पडताळणीद्वारे व ऑडिट ट्रेलद्वारे ग्राहकाने सादर केलेल्या माहितीची सत्यता तपासण्यासाठी आरईच्या अधिकृत अधिकाऱ्याद्वारे चेहर्यावरील ओळख व ग्राहक योग्य परिश्रमांसह ग्राहक ओळखण्याची पर्यायी पद्धत प्रक्रिया आहे. विहित मानके व कार्यपद्धतीचे पालन करणाऱ्या अशा प्रक्रियांना मुख्य निर्देश देण्याच्या उद्देशाने समोरासमोर सीआयपीच्या बरोबरीने मानले जाईल.

अ. "वायर ट्रान्सफर" संबंधित व्याख्या

- आ. बॅच ट्रान्सफर: बॅच ट्रान्सफर म्हणजे अनेक वैयक्तिक वायर ट्रान्सफरचा समावेश असतो जो एकाच वित्तीय संस्थांना पाठविला जात आहे परंतु शेवटी वेगवेगळ्या व्यक्तींसाठी असू शकतो / असू शकत नाही.
- इ. लाभार्थी: लाभार्थी नैसर्गिक किंवा कायदेशीर व्यक्ती किंवा कायदेशीर व्यवस्था संदर्भित करते जी / जी मूळ व्यक्तीने विनंती केलेल्या वायर ट्रान्सफरचा प्राप्तकर्ता म्हणून ओळखली जाते.
- ई. लाभार्थी आरई: आरबीआयद्वारे नियंत्रित केलेल्या वित्तीय संस्थेचा संदर्भ आहे, जी ऑर्डर देणारी वित्तीय संस्था कडून थेट किंवा मध्यस्थ आरईद्वारे वायर ट्रान्सफर प्राप्त करते व लाभार्थीला निधी उपलब्ध करून देते.
- उ. कव्हर पेमेंट: कव्हर पेमेंट म्हणजे वायर ट्रान्सफर म्हणजे एक वायर ट्रान्सफर जे ऑर्डर देणार्या वित्तीय संस्थेद्वारे थेट लाभार्थी वित्तीय संस्थेला पाठविलेल्या पेमेंट संदेशासह ऑर्डर देणार्या वित्तीय संस्थेकडून लाभार्थी वित्तीय संस्थेला एक किंवा अधिक मध्यस्थ वित्तीय संस्थांद्वारे निधी सूचना (कव्हर) च्या रूटिंगसह जोडते.
- ऊ. क्रॉस-बॉर्डर वायर ट्रान्सफर: क्रॉस-बॉर्डर वायर ट्रान्सफर म्हणजे असे कोणतेही वायर ट्रान्सफर जेथे ऑर्डर देणारी वित्तीय संस्था व लाभार्थी वित्तीय संस्था वेगवेगळ्या देशांमध्ये आहेत. हा शब्द वायर ट्रान्सफरच्या कोणत्याही साखळीचा देखील संदर्भ देतो ज्यामध्ये सामील असलेल्या वित्तीय संस्थांपैकी किमान एक वेगळ्या देशात स्थित आहे.
- ऋ. डोमेस्टिक वायर ट्रान्सफर: डोमेस्टिक वायर ट्रान्सफर म्हणजे ऑर्डर देणारी वित्तीय संस्था व लाभार्थी वित्तीय संस्था भारतात असलेल्या कोणत्याही वायर ट्रान्सफरचा संदर्भ देते. म्हणूनच, हा शब्द वायर ट्रान्सफरच्या कोणत्याही साखळीचा संदर्भ देतो जो पूर्णपणे भारताच्या हद्दीत होतो, जरी पेमेंट संदेश हस्तांतरित करण्यासाठी वापरली जाणारी प्रणाली दुसऱ्या देशात असू शकते.
- ल. वित्तीय संस्था: वायर-ट्रान्सफर सूचनांच्या संदर्भात, 'वित्तीय संस्था' या शब्दाचा अर्थ एफएटीएफच्या शिफारशींमध्ये वेळोवेळी सुधारित केल्याप्रमाणेच असेल.
- ए. मध्यस्थ आरई: मध्यस्थ आरई म्हणजे एक वित्तीय संस्था किंवा इतर कोणतीही संस्था, जी आरबीआयद्वारे नियंत्रित केली जाते जी वायर ट्रान्सफरचा मध्यस्थ घटक हाताळते, *मालिका* किंवा *कव्हर* पेमेंट साखळीमध्ये व ऑर्डर देणारी वित्तीय संस्था व लाभार्थी वित्तीय संस्था किंवा इतर मध्यस्थ वित्तीय संस्थेच्या वतीने वायर ट्रान्सफर प्राप्त करते व प्रसारित करते.
- ऐ. आरई ऑर्डर करणे: आरई ऑर्डर करणे म्हणजे आरबीआयद्वारे नियंत्रित वित्तीय संस्था, जी वायर ट्रान्सफर सुरू करते व मूळ व्यक्तीच्या वतीने वायर ट्रान्सफरची विनंती प्राप्त झाल्यानंतर निधी हस्तांतरित करते.
- ए. प्रवर्तक: प्रवर्तक म्हणजे त्या खातेदारास संदर्भित करतो जो त्या खात्यातून वायर ट्रान्सफर करण्यास परवानगी देतो, किंवा जेथे खाते नाही, नैसर्गिक किंवा कायदेशीर व्यक्ती जी वायर ट्रान्सफर करण्यासाठी ऑर्डर देणार्या वित्तीय संस्थेकडे ऑर्डर देते.
- ऐ. सिरीयल पेमेंट: सिरीयल पेमेंट म्हणजे पेमेंटची थेट अनुक्रमिक साखळी जिथे वायर ट्रान्सफर व त्यासोबतचे पेमेंट संदेश ऑर्डर देणार्या वित्तीय संस्थेकडून थेट लाभार्थी वित्तीय संस्थेकडे थेट किंवा एक किंवा अधिक मध्यस्थ वित्तीय संस्थांद्वारे (उदा. प्रतिनिधी बँका) एकत्र प्रवास करतात.
- ऑ. स्ट्रेट-थ्रू प्रोसेसिंग: स्ट्रेट-थ्रू प्रोसेसिंग म्हणजे पेमेंट व्यवहार जे मॅन्युअल हस्तक्षेपाची आवश्यकता न घेता इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने केले जातात.
- ओ. युनिक ट्रान्झॅक्शन रेफरन्स नंबर: युनिक ट्रान्झॅक्शन रेफरन्स नंबर म्हणजे पेमेंट सर्व्हिस प्रोव्हायडरद्वारे निर्धारित केलेली अक्षरे, संख्या किंवा चिन्हे यांचे संयोजन, पेमेंट व सेटलमेंट सिस्टम किंवा वायर ट्रान्सफरसाठी वापरल्या जाणार्या या मेसेजिंग सिस्टमच्या प्रोटोकॉलनुसार.
- ओ. वायर ट्रान्सफर: वायर ट्रान्सफर म्हणजे एखाद्या वित्तीय संस्थेच्या वतीने इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने लाभार्थी वित्तीय संस्थेमार्फत लाभार्थी वित्तीय संस्थेत लाभार्थ्याला निधी उपलब्ध करून देण्याच्या उद्देशाने केलेला कोणताही व्यवहार, मग तो मूळ कर्ता व लाभार्थी एकच व्यक्ती असो.

(इ) येथे परिभाषित केल्याशिवाय इतर सर्व अभिव्यक्तींचा अर्थ बँकिंग रेग्युलेशन ॲक्ट, 1949, रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया

अॅक्ट, 1935, प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लाँडरिंग अॅक्ट, 2002, प्रिव्हेन्शन ऑफ मनी लाँडरिंग (रेकॉर्ड मेंटेनेशन) नियम, 2005, आधार (टारगेटेड डिलिक्चरी ऑफ फायनान्शियल अँड अदर सबसिडीज, - लाभ व सेवा) अधिनियम, 2016 व त्याअंतर्गत केलेले नियम, कोणतेही वैधानिक बदल किंवा पुनर्अधिनियम, किंवा व्यावसायिक भाषेत वापरल्याप्रमाणे, जसे की प्रकरण असू शकते.

प्रकरण - II: सामान्य

1. एमएचएफसीएलच्या संचालक मंडळाने आपल्या ग्राहकांना जाणून घ्या (केवायसी) धोरण मंजूर केले आहे. मनी लॉड्रिंग प्रतिबंधक कायदा, 2002 (2003 चा 15) च्या प्रकरण IV च्या तरतुदींनुसार जबाबदाऱ्या पार पाडण्यासाठी हे धोरण अंमलात आणले जात आहे याची खात्री एमएचएफसीएल करेल.

एमएचएफसीएलच्या धोरणाच्या चौकटीत या संदर्भात नियामक सूचनांसह पीएमएल कायदा/नियमांचे पालन सुनिश्चित करणे व मनी लॉड्रिंग, दहशतवाद्यांना वित्तपुरवठा करणे, प्रसार वित्तपुरवठा व इतर संबंधित जोखीमांपासून उद्भवणाऱ्या धोक्यांविरूद्ध संरक्षण प्रदान करणे आवश्यक आहे. वरीलप्रमाणे कायदेशीर/नियामक आवश्यकतांचे पालन सुनिश्चित करताना, एमएचएफसीएल जोखीम अधिक चांगल्या प्रकारे व्यवस्थापित करण्यासाठी एफएटीएफ मानके व एफएटीएफ मार्गदर्शक सूचना लक्षात घेऊन सर्वोत्तम आंतरराष्ट्रीय पद्धतींचा अवलंब करण्याचा विचार करू शकते.

2. केवायसी धोरणात खालील चार प्रमुख घटकांचा समावेश आहे:

- (अ) ग्राहक स्वीकृती धोरण.
- (आ) जोखीम व्यवस्थापन[संपादन].
- (इ) ग्राहक ओळख प्रक्रिया (सीआयपी).
- (ई) व्यवहारांवर देखरेख.

3. मनी लॉड्रिंग व दहशतवाद्यांना होणारा वित्तपुरवठा याविषयीच्या धोक्याचे एमएचएफसीएलकडून मूल्यांकन:

- (अ) एमएचएफसीएल ग्राहक, देश किंवा भौगोलिक क्षेत्रे, उत्पादने, सेवा, व्यवहार किंवा वितरण चॅनेल इत्यादींसाठी मनी लॉड्रिंग व दहशतवादी वित्तपुरवठा जोखीम कमी करण्यासाठी प्रभावी उपाययोजना करण्यासाठी वेळोवेळी 'मनी लॉड्रिंग (एमएल) व टेररिस्ट फायनान्सिंग (टीएफ) रिस्क असेसमेंट' अभ्यास करेल.

मूल्यांकन प्रक्रियेने एकूण जोखमीची पातळी निश्चित करण्यापूर्वी सर्व संबंधित जोखीम घटकांचा विचार केला पाहिजे व योग्य पातळी व लागू केल्या जाणार् या शमनचा प्रकार निश्चित केला पाहिजे. अंतर्गत जोखीम मूल्यांकन तयार करतांना, एमएचएफसीएल नियामक/पर्यवेक्षक वेळोवेळी एमएचएफसीएलला सामायिक करू शकतील अशा क्षेत्र-विशिष्ट असुरक्षिततेची दखल घेईल.

- (आ) एमएचएफसीएलद्वारे धोक्याच्या मूल्यांकनाचे योग्यरित्या दस्तऐवजीकरण केले जाईल व ते एचएफसीचे स्वरूप, आकार, भौगोलिक उपस्थिती, क्रियाकलाप/रचना इत्यादींची जटिलता इत्यादींनुसार असेल. तसेच, जोखीम मूल्यांकन अभ्यासाचा कालावधी बोर्ड किंवा एमएचएफसीएलच्या मंडळाच्या कोणत्याही समितीद्वारे निश्चित केला जाईल ज्याला या संदर्भात अधिकार देण्यात आले आहेत, जोखीम मूल्यांकन अभ्यासाच्या परिणामाशी सुसंगत आहे. तथापि, किमान वार्षिक पुनरावलोकन केले पाहिजे.

- (इ) या अभ्यासाचे फलित मंडळाकडे किंवा मंडळाच्या कोणत्याही समितीकडे ठेवले जाईल ज्यास या संदर्भात अधिकार देण्यात आले आहेत व ते सक्षम अधिकारी व स्वयं-नियामक संस्थांना उपलब्ध असले पाहिजेत.
- (ई) एमएचएफसीएल जोखीम कमी करण्यासाठी व व्यवस्थापनासाठी जोखीम आधारित दृष्टीकोन (आरबीए) लागू करेल (स्वतः किंवा राष्ट्रीय जोखीम मूल्यांकनाद्वारे ओळखले जाईल) व या संदर्भात मंडळाची मान्यताप्राप्त धोरणे, नियंत्रणे व कार्यपद्धती असणे आवश्यक आहे. एमएचएफसीएल एमएल/टीएफ जोखीम व व्यवसायाचा आकार लक्षात घेऊन सीडीडी कार्यक्रम राबवेल. एमएचएफसीएल नियंत्रणांच्या अंमलबजावणीवर देखरेख ठेवेल व आवश्यकता भासल्यास त्यात वाढ करेल.

4. नियुक्त संचालक:

एमएचएफसीएलने अँटी-मनी लाँडरिंग प्रतिबंध (दुरुस्ती) नियम 2013 नुसार कंपनीच्या पूर्णवेळ संचालकांना नियुक्त संचालक म्हणून नियुक्त केले आहे. पीएमएलए व त्यांतर्गत बनवलेल्या नियम व नियमांच्या संपूर्ण पालनासाठी तो/ती जबाबदार असेल. नियुक्त केलेल्या संचालकाचे नाव, त्याचे/तिचे पदनाम, पत्ता व संपर्क तपशील वेळोवेळी बदलण्यासह संचालक, एफआययू-आयएनडी व एनएचबी/आरबीआयला कळवले जातील.

5. प्रधान अधिकारी:

एमएचएफसीएलने कंपनीच्या मुख्य कर्जाला 'प्रधान अधिकारी' म्हणून नियुक्त केले आहे. नियुक्त केलेल्या प्रधान अधिकाऱ्याचे नाव, त्याचे पदनाम, पत्ता व संपर्क तपशीलांसह वेळोवेळी होणारे बदल संचालक, एफआययू-आयएनडी व एनएचबी/आरबीआयला कळवले जातील.

सर्व व्यवहारांवर देखरेख ठेवणे व अहवाल देणे व कायदा/नियमांनुसार आवश्यक असलेल्या माहितीचे आदान-प्रदान करणे यासाठी तो जबाबदार असेल.

6. केवायसी धोरणाचे पालन

(अ) एमएचएफसीएल पुढील माध्यमातून केवायसी धोरणाचे पालन सुनिश्चित करेल:

- I. केवायसी अनुपालनासाठी प्रमुख दर्जाचा वरिष्ठ अधिकारी 'वरिष्ठ व्यवस्थापन' म्हणून नियुक्त केला जाईल.
- II. एचओ / विभागीय कार्यालय / सर्कल ऑफिस स्तरावर धोरणे व प्रक्रियांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी कार्यालय आदेशाद्वारे जबाबदारीचे वाटप.
- III. एमएचएफसीएल धोरणे व प्रक्रियांच्या अनुपालन कार्याचे स्वतंत्र मूल्यमापन, कायदेशीर व नियामक आवश्यकतांसह, अनुपालन विभाग, एचओ द्वारे केले जावे.
- IV. केवायसी / एएमएल धोरणे व प्रक्रियांचे पालन सत्यापित करण्यासाठी व लेखापरीक्षण समितीकडे त्रैमासिक लेखापरीक्षण व अनुपालन सादर करण्यासाठी समवर्ती / अंतर्गत लेखापरीक्षण प्रणाली.

(आ) एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की केवायसी निकषांचे पालन करण्याचे निर्णय घेणे हे आउटसोर्स केलेले नाही.

प्रकरण - III: ग्राहक स्वीकृती धोरण

1. एमएचएफसीएलने एक मजबूत ग्राहक स्वीकृती धोरण तयार केले आहे ज्याचा उद्देश विश्वासाह, स्वतंत्र स्त्रोत कागदपत्रे, डेटा किंवा माहितीचा वापर करून ग्राहकाची ओळख व पत्ता सत्यापित करणे हा आहे. तथापि, हे सुनिश्चित केले जाईल की ग्राहक स्वीकृती धोरणामुळे ग्राहकांचा कोणताही त्रास होणार नाही किंवा सामान्य लोकांना विशेषतः आर्थिक किंवा सामाजिकदृष्ट्या वंचित असलेल्यांना आर्थिक सेवा नाकारली जाणार नाही.
2. ग्राहक स्वीकृती धोरणामध्ये समाविष्ट असलेल्या पैलूच्या व्यापकतेबद्दल पूर्वग्रह न ठेवता, एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की:
 - (अ) निनावी किंवा काल्पनिक/बेनामी नावाने कोणतेही खाते उघडले जात नाही.
 - (आ) ग्राहकाच्या असहकार्यामुळे किंवा ग्राहकाने सादर केलेल्या कागदपत्रे/माहितीच्या अविश्वासाहतेमुळे एमएचएफसीएल योग्य सीडीडी उपाय लागू करण्यास असमर्थ असेल तेथे कोणतेही खाते उघडले जात नाही. एमएचएफसीएल ग्राहकाच्या संबंधात संबंधित सीडीडी उपायांचे पालन करण्यास असमर्थ असल्यास आवश्यक असल्यास एसटीआर दाखल करण्याचा विचार करेल.
 - (इ) सीडीडी प्रक्रियेचे पालन केल्याशिवाय कोणताही व्यवहार किंवा खाते-आधारित संबंध केला जात नाही.
 - (ई) खाते उघडताना व नियतकालिक अद्ययावतीकरण दरम्यान केवायसी उद्देशाने आवश्यक असलेली अनिवार्य माहिती निर्दिष्ट केली आहे.
 - (उ) अतिरिक्त माहिती, जेथे एमएचएफसीएलच्या अंतर्गत केवायसी धोरणात अशी माहिती निर्दिष्ट केलेली नाही, ग्राहकाच्या स्पष्ट संमतीने प्राप्त केली जाते.
 - (ऊ) एमएचएफसीएल यूसीआयसी स्तरावर सीडीडी प्रक्रिया लागू करेल. अशा प्रकारे, जर आरईच्या विद्यमान केवायसी पूर्ण ग्राहकाला दुसरे खाते उघडायचे असेल किंवा त्याच आरईमधून इतर कोणतेही उत्पादन किंवा सेवा घ्यायची असेल तर ग्राहकाची ओळख पटवताना नव्याने सीडीडीची आवश्यकता नाही.
 - (ऋ) संयुक्त खाते उघडताना सर्व संयुक्त खातेधारकांसाठी सीडीडी प्रक्रिया पाळली जाते.
 - (ल) ज्या परिस्थितीत, एखाद्या ग्राहकाला दुसर् या व्यक्ती/संस्थेच्या वतीने कार्य करण्याची परवानगी दिली जाते, ती स्पष्टपणे स्पष्ट केली जाते.
 - (एँ) ग्राहकाची ओळख कोणत्याही व्यक्ती किंवा संस्थेशी जुळत नाही याची खात्री करण्यासाठी योग्य प्रणाली स्थापित केली जाते, ज्याचे नाव आरबीआय केवायसी मास्टर डायरेक्शनच्या अध्याय IX मध्ये दर्शविलेल्या मंजूरी यादीमध्ये दिसते.
 - (ऐ) जेथे कायमस्वरूपी खाते क्रमांक (पॅन) प्राप्त झाला आहे, तो जारी करणार या प्राधिकरणाच्या पडताळणी सुविधेतून सत्यापित केला जाईल.
 - (ए) जेथे ग्राहकाकडून समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त केले जाते, एमएचएफसीएल माहिती तंत्रज्ञान अधिनियम, 2000 (2000 चे 21) च्या तरतुदीनुसार डिजिटल स्वाक्षरीची पडताळणी करेल.
 - (ऐ) जेथे वस्तू व सेवा कर (जीएसटी) तपशील उपलब्ध आहेत, तेथे जीएसटी क्रमांक जारी करणार या प्राधिकरणाच्या शोध / पडताळणी सुविधेतून सत्यापित केला जाईल.
3. ग्राहक स्वीकृती धोरणामुळे सामान्य जनतेला, विशेषतः जे आर्थिक किंवा सामाजिकदृष्ट्या वंचित आहेत त्यांना आर्थिक सुविधा नाकारली जाणार नाही.
4. जिथे एमएचएफसीएल मनी लॉन्ड्रिंग किंवा दहशतवादी वित्तपुरवठ्याचा संशय निर्माण करते व सीडीडी प्रक्रिया केल्याने ग्राहक टीप-ऑफ होईल असा वाजवी विश्वास आहे, ते सीडीडी प्रक्रियेचा पाठपुरावा करणार नाही व त्याऐवजी एफआययू-आयएनडीकडे एसटीआर दाखल करेल.

प्रकरण - IV: जोखीम व्यवस्थापन

1. जोखीम व्यवस्थापनासाठी, एमएचएफसीएलकडे जोखीम-आधारित दृष्टीकोन असेल ज्यामध्ये पुढील गोष्टींचा समावेश असेल.

- (अ) एमएचएफसीएलच्या मूल्यांकन व जोखीम समजाच्या आधारे ग्राहकांचे कमी, मध्यम व उच्च-जोखीम श्रेणी म्हणून वर्गीकरण केले जाईल.
- (आ) एमएचएफसीएलद्वारे ग्राहकांच्या जोखीम-वर्गीकरणासाठी व्यापक तत्वे निश्चित केली जाऊ शकतात.
- (इ) ग्राहकांची ओळख, सामाजिक/आर्थिक स्थिती, व्यवसाय उपक्रमांचे स्वरूप, ग्राहकाच्या व्यवसायाची व त्यांच्या स्थानाबद्दलची माहिती, भौगोलिक जोखीम कव्हर करणारी ग्राहक तसेच व्यवहार, देऊ केलेली उत्पादने/सेवांचा प्रकार, उत्पादन/सेवांच्या वितरणासाठी वापरले जाणारे वितरण मार्ग, केलेल्या व्यवहारांचे प्रकार - रोख, धनादेश/आर्थिक साधने, यासारख्या निकषांच्या आधारे जोखीम वर्गीकरण केले जाईल. वायर ट्रान्सफर, फॉरेक्स व्यवहार इ. ग्राहकाची ओळख विचारात घेताना, ऑनलाइन किंवा जारी करणाऱ्या अधिकाऱ्यांद्वारे देऊ केलेल्या इतर सेवांद्वारे ओळख कागदपत्रांची पुष्टी करण्याची क्षमता देखील विचारात घेतली जाऊ शकते.
- (ई) ग्राहकाचे जोखीम वर्गीकरण व अशा वर्गीकरणाची विशिष्ट कारणे गोपनीय ठेवली पाहिजेत व ग्राहकाला माहिती देऊ नये म्हणून ते ग्राहकाला उघड केले जाणार नाही.

परंतु ग्राहकांच्या विविध श्रेणींकडून अपेक्षित जोखमीशी संबंधित इतर विविध माहिती अनाहूत आहे व ती केवायसी धोरणात निर्दिष्ट केली आहे.

स्पष्टीकरण: एफएटीएफ सार्वजनिक निवेदन, इंडियन बँक्स असोसिएशन (आयबीए) व इतर एजन्सींनी जारी केलेले केवायसी/एएमएलवरील अहवाल व मार्गदर्शन नोट्स देखील जोखीम मूल्यांकनात वापरल्या जाऊ शकतात.

प्रकरण - V: ग्राहक ओळख प्रक्रिया (सीआयपी)

1. एमएचएफसीएल खालील प्रकरणांमध्ये ग्राहकांची ओळख पटवण्याचे काम करेल:

- (अ) ग्राहकाशी खाते-आधारित संबंध सुरू करणे.
- (आ) एमएचएफसीएलचे खातेदार नसलेल्या व्यक्तीसाठी कोणतेही आंतरराष्ट्रीय मनी ट्रान्सफर ऑपरेशन्स करणे.
- (इ) जेव्हा प्राप्त झालेल्या ग्राहक ओळख डेटाच्या सत्यतेबद्दल किंवा पर्याप्ततेबद्दल शंका असते.
- (ई) एजंट म्हणून थर्ड पार्टी उत्पादने विकणे, स्वतःची उत्पादने विकणे, क्रेडिट कार्ड/विक्रीची थकबाकी भरणे व प्रीपेड/ट्रॅव्हल कार्ड व इतर कोणतेही उत्पादन पत्रास हजार रुपयांपेक्षा जास्त किंमतीत पुन्हा लोड करणे.
- (उ) नॉन-अकाउंट-आधारित ग्राहकांसाठी व्यवहार करणे, म्हणजे वॉक-इन ग्राहक, जेथे गुंतलेली रक्कम पत्रास हजार रुपयांच्या समान किंवा त्यापेक्षा जास्त आहे, मग ती एकल व्यवहार म्हणून आयोजित केली गेली असो किंवा कनेक्ट केलेले अनेक व्यवहार असो.
- (ऊ) जेव्हा एमएचएफसीएलकडे असे मानण्याचे कारण आहे की ग्राहक (खाते-आधारित किंवा वॉक-इन) हेतुपुरस्सर व्यवहाराची रचना पत्रास हजार रुपयांच्या मर्यादितपेक्षा कमी असलेल्या व्यवहारांच्या मालिकेत करीत आहे.
- (ऋ) एमएचएफसीएल खाती उघडताना परिचयाची मागणी करणार नाही याची दक्षता घेईल.

2. खाते-आधारित संबंध सुरू करताना ग्राहकांची ओळख पडताळणी करण्याच्या उद्देशाने, एमएचएफसीएल, त्यांच्या पर्यायानुसार, खालील अटींच्या अधीन तृतीय पक्षाने केलेल्या ग्राहकांच्या योग्य दक्षतेवर अवलंबून राहील:

- (अ) तृतीय पक्षाद्वारे केलेल्या नोंदी किंवा ग्राहकांची माहिती तृतीय पक्षाकडून किंवा केंद्रीय केवायसी रेकॉर्ड रजिस्ट्रीमधून त्वरित प्राप्त केली जाते.
- (आ) एमएचएफसीएलने ग्राहकांची ओळख डेटा व ग्राहकांच्या ड्यू डिलिजन्स आवश्यकतांशी संबंधित इतर संबंधित कागदपत्रांच्या प्रती विनंतीवरून विनाविलंब उपलब्ध करून दिल्या जातील याची खात्री करून घेण्यासाठी पुरेशी पावले उचलली आहेत.
- (इ) तृतीय पक्षाचे नियमन, पर्यवेक्षण किंवा देखरेख केली जाते व पीएमएल कायदांतर्गत आवश्यकता व जबाबदाऱ्यांच्या अनुषंगाने ग्राहकांची योग्य काळजी व रेकॉर्ड-कीपिंग आवश्यकतांचे पालन करण्यासाठी उपाययोजना केल्या जातात.
- (ई) तृतीय पक्ष उच्च जोखीम म्हणून मूल्यांकन केलेल्या देशात किंवा कार्यक्षेत्रात आधारित असणार नाही.
- (उ) ग्राहकांची योग्य काळजी घेण्याची व वाढीव योग्य उपाययोजना करण्याची अंतिम जबाबदारी, एमएचएफसीएलची असेल.

प्रकरण - VI: ग्राहक ड्यू डिलिजन्स (सीडीडी) प्रक्रिया

भाग I - व्यक्तींच्या बाबतीत कस्टमर ड्यू डिलिजन्स (सीडीडी) प्रक्रिया

1. सीडीडी हाती घेण्यासाठी, एमएचएफसीएल खाते-आधारित संबंध स्थापित करताना किंवा कोणत्याही कायदेशीर घटकाशी संबंधित फायदेशीर मालक, अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता किंवा मुखत्यारपत्र धारक असलेल्या व्यक्तीशी व्यवहार करताना एखाद्या व्यक्तीकडून खालील गोष्टी प्राप्त करेल:

(अ) आधार क्रमांक असे होते,

- (i) आधार (आर्थिक व इतर अनुदान, लाभ व सेवांचे लक्षित वितरण) अधिनियम, 2016 (2016 चे 18) च्या कलम 7 अंतर्गत अधिसूचित कोणत्याही योजनेतर्गत कोणताही लाभ किंवा अनुदान मिळविण्याची इच्छा आहे; किंवा
- (ii) पीएमएल कायद्याच्या कलम 11 ए च्या उप-कलम (1) च्या पहिल्या तरतुदी अंतर्गत अधिसूचित एमएचएफसीएलला स्वेच्छेने आपला आधार क्रमांक सादर करण्याचा निर्णय त्याने घेतला; किंवा (एए) ऑफलाइन पडताळणी केली जाऊ शकते अशा आधार क्रमांकाचा पुरावा; किंवा (एबी) आधार क्रमांक जेथे ऑफलाइन पडताळणी केली जाऊ शकत नाही किंवा कोणतेही ओव्हीडी किंवा त्याचे समतुल्य ई-दस्तऐवज ज्यामध्ये त्याची ओळख व पत्त्याचा तपशील आहे. (एसी) सीकेवायसीआर कडून रेकॉर्ड डाउनलोड करण्यासाठी स्पष्ट संमतीसह केवायसी अभिज्ञापक;

व

- (आ) आयकर नियम, 1962 मध्ये परिभाषित केल्याप्रमाणे कायमस्वरूपी खाते क्रमांक किंवा समतुल्य ई-दस्तऐवज किंवा फॉर्म क्रमांक 60; व
- (इ) व्यवसायाचे स्वरूप व ग्राहकाची आर्थिक स्थिती किंवा एमएचएफसीएलला आवश्यक असलेल्या समतुल्य ई-कागदपत्रांसह इतर कागदपत्रे:

परंतु जेथे ग्राहकाने सबमिट केले आहे,

- i) पीएमएल कायद्याच्या कलम 11 ए च्या उप-कलम (1) च्या पहिल्या तरतुदी अंतर्गत अधिसूचित एचएफसीएल वरील खंड (ए) अंतर्गत आधार क्रमांक, एमएचएफसीएल भारतीय विशिष्ट ओळख प्राधिकरणाद्वारे प्रदान केलेल्या ई-केवायसी प्रमाणीकरण सुविधेचा वापर करून ग्राहकाच्या आधार क्रमांकाचे प्रमाणीकरण करेल. अशा परिस्थितीत, जर ग्राहकाला केंद्रीय ओळख डेटा भांडारामध्ये उपलब्ध असलेल्या ओळखीच्या माहितीपेक्षा वेगळा वर्तमान पत्ता द्यायचा असेल तर तो एमएचएफसीएलला स्व-घोषणापत्र देऊ शकतो.
- ii) वरील कलम (एए) अंतर्गत आधार ताब्यात घेतल्याचा पुरावा जेथे ऑफलाइन पडताळणी केली जाऊ शकते, एमएचएफसीएल ऑफलाइन पडताळणी करेल.
- iii) कोणत्याही ओव्हीडी, एमएचएफसीएल च्या समतुल्य ई-दस्तऐवज डिजिटल स्वाक्षरीची पडताळणी करेल माहिती तंत्रज्ञान कायदा, 2000 (2000 चे 21) च्या तरतुदी व त्याअंतर्गत जारी केलेले कोणतेही नियम व परिशिष्ट I अंतर्गत निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे थेट फोटो घ्या.

- iv) वरील खंड (एबी) अंतर्गत कोणताही ओव्हीडी किंवा आधार क्रमांक ताब्यात घेतल्याचा पुरावा जेथे ऑफलाइन पडताळणी केली जाऊ शकत नाही, एमएचएफसीएल परिशिष्ट 1 मध्ये नमूद केल्यानुसार डिजिटल केवायसीद्वारे पडताळणी करेल.
- v) वरील कलम (एसी) अंतर्गत केवायसी अभिज्ञापक एमएचएफसीएल आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) निर्देश, 2016 च्या परिच्छेद 56 नुसार सीकेवायसीआरकडून केवायसी रेकॉर्ड ऑनलाइन पुनर्प्राप्त करेल.

परंतु एचएफसीच्या वर्गासाठी शासनाने अधिसूचित केलेल्या तारखेपेक्षा जास्त कालावधीसाठी, डिजिटल केवायसी करण्याऐवजी, एमएचएफसीएल आधार क्रमांक किंवा ओव्हीडी बाळगल्याच्या पुराव्याची प्रमाणित प्रत व समतुल्य ई-दस्तऐवज सादर न केलेले अलीकडील छायाचित्र मिळवू शकेल.

जर आधार (आर्थिक व इतर अनुदान, लाभ व सेवांचे लक्षित वितरण) अधिनियम, 2016 च्या कलम 7 अंतर्गत इजा, आजारपण किंवा वृद्धापकाळामुळे किंवा इतर कारणांमुळे कोणताही लाभ किंवा अनुदान मिळविण्यास इच्छुक असलेल्या व्यक्तीसाठी ई-केवायसी प्रमाणीकरण केले जाऊ शकत नाही, एमएचएफसीएल, आधार क्रमांक मिळवण्याव्यतिरिक्त, शक्यतो ऑफलाइन पडताळणी करून किंवा पर्यायाने इतर कोणत्याही ओव्हीडीची प्रमाणित प्रत किंवा तत्सम ई-दस्तऐवज ग्राहकाकडून मिळवून ओळख पटवणे आवश्यक आहे. अशा प्रकारे केलेले सीडीडी एमएचएफसीएलच्या अधिकाऱ्याद्वारे केले जाईल व अशी अपवाद हाताळणी आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या परिच्छेद 8 मध्ये अनिवार्य केल्याप्रमाणे समवर्ती लेखापरीक्षणाचा एक भाग असेल. एमएचएफसीएल केंद्रीकृत अपवाद डेटाबेसमध्ये अपवाद हाताळणीच्या प्रकरणांची योग्य नोंद करेल. डेटाबेसमध्ये अपवाद देण्याची कारणे, ग्राहक तपशील, अपवाद अधिकृत करणाऱ्या नियुक्त अधिकाऱ्याचे नाव व अतिरिक्त तपशील, असल्यास तपशील समाविष्ट असतील. एमएचएफसीएलकडून डेटाबेसचे नियमित कालावधीनंतर अंतर्गत लेखापरीक्षण/तपासणी केली जाईल व पर्यवेक्षी पुनरावलोकनासाठी उपलब्ध असेल.

स्पष्टीकरण 1: एमएचएफसीएल जेथे त्याच्या ग्राहकाने आधार क्रमांक असलेल्या आधार क्रमांकाचा पुरावा सादर केला असेल तेथे वरील तरतुदी (i) नुसार आधार क्रमांकाच्या प्रमाणीकरणाची आवश्यकता नसलेल्या योग्य माध्यमांद्वारे अशा ग्राहकाने आपला आधार क्रमांक संपादित केला आहे किंवा ब्लॉक आउट केला आहे याची खात्री करेल.

स्पष्टीकरण 2: आधारचा वापर, आधार ताब्यात असल्याचा पुरावा इ. आधार (टारगेटेड डिलिव्हरी ऑफ फायनान्शियल अँड अदर सबसिडी बेनिफिट्स अँड सर्व्हिसेस) अॅक्ट, 2016 व त्याअंतर्गत केलेल्या नियमांनुसार असेल.

2. आधार ओटीपी आधारित ई-केवायसी वापरून समोरासमोर उघडलेली खाती खालील अटींच्या अधीन आहेत:

- i. ओटीपीद्वारे प्रमाणीकरणासाठी ग्राहकाची विशिष्ट संमती असणे आवश्यक आहे.
- ii. अशा खात्यांसाठी जोखीम कमी करण्याचा उपाय म्हणून एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की आधारवर नोंदणीकृत ग्राहकाच्या मोबाइल क्रमांकावर व्यवहाराचे अलर्ट, ओटीपी इत्यादी पाठवले जातील. एमएचएफसीएलकडे देय प्रक्रियेचे वर्णन करणारे संचालक मंडळाचे मंजूर धोरण असेल
- iii. अशा खात्यांमध्ये मोबाइल नंबर बदलण्याच्या विनंत्या हाताळण्यासाठी परिश्रम.
- iv. ग्राहकाच्या सर्व ठेव खात्यांची एकूण शिल्लक एक लाख रुपयांपेक्षा जास्त असणार नाही. जर शिल्लक मर्यादेपेक्षा जास्त असेल तर, खाली (v) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे सीडीडी पूर्ण होईपर्यंत खाते कार्यरत राहणार नाही.
- v. एका आर्थिक वर्षातील सर्व जमा खात्यांमधील एकूण जमा रक्कम दोन लाख रुपयांपेक्षा जास्त नसावी असे त्यांनी सांगितले.
- vi. कर्जाच्या खात्यांचा विचार करता, केवळ मुदत कर्ज मंजूर केले जाईल. मंजूर झालेल्या मुदत कर्जाची एकूण रक्कम एका वर्षात साठ हजार रुपयांपेक्षा जास्त नसावे.
- vii. ओटीपीवर आधारित ई-केवायसीचा वापर करून उघडलेल्या ठेवी व कर्ज दोन्ही खात्यांना परिच्छेद 16 (आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) निर्देश, 2016 चे परिच्छेद) किंवा परिच्छेद 18 नुसार (आरबीआय केवायसी, एमडी व्ही-सीआयपी) नुसार ओळख केल्याशिवाय एक वर्षापेक्षा जास्त काळ परवानगी दिली जाणार नाही. जर आधार तपशील परिच्छेद 18 अंतर्गत वापरला गेला असेल तर, नवीन आधार ओटीपी प्रमाणीकरणासह संपूर्ण प्रक्रियेचा अवलंब केला जाईल.
- viii. जर वर नमूद केलेली सीडीडी प्रक्रिया एका वर्षाच्या आत पूर्ण झाली नाही, तर ठेव खात्यांच्या संदर्भात ती त्वरित बंद केली जाईल. कर्जाच्या खात्यांच्या संदर्भात पुढील डेबिट करण्यास परवानगी दिली जाणार नाही.
- ix. इतर कोणतेही खाते उघडले गेले नाही किंवा ओटीपी आधारित केवायसी वापरून इतर कोणत्याही आरई सह समोरासमोर उघडले जाणार नाही, असे ग्राहकाकडून जाहीर केले जाईल. तसेच सीकेवायसीआरला केवायसी माहिती अपलोड करताना एमएचएफसीएल स्पष्टपणे सूचित करेल की अशी खाती ओटीपी आधारित ई-केवायसी वापरून उघडली गेली आहेत व इतर एचएफसी थेट समोरासमोर ओटीपी आधारित ई-केवायसी प्रक्रियेसह उघडलेल्या खात्यांच्या केवायसी माहितीच्या आधारे खाते उघडणार नाहीत.
- x. एमएचएफसीएलकडे वर नमूद केलेल्या अटीचे पालन सुनिश्चित करण्यासाठी कोणत्याही नियमांचे पालन न केल्यास / उल्लंघन झाल्यास चेतावणी देण्यासाठी यंत्रणेसह कठोर देखरेख प्रक्रिया असेल.

3. एमएचएफसीएल व्ही-सीआयपी उपक्रम हाती घेऊ शकते:

- i) वैयक्तिक ग्राहकांसाठी नवीन ग्राहक ऑन-बोर्डिंगच्या बाबतीत सीडीडी, मालकी फर्मच्या बाबतीत मालक, अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता व कायदेशीर अस्तित्व (एलई) ग्राहकांच्या बाबतीत लाभार्थी मालक (बीओ).

परंतु, एखाद्या मालकी हक्क फर्मच्या सीडीडीच्या बाबतीत, आरईना आरबीआय मास्टर डायरेक्टिव्ह - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्टिव्ह, 2016 च्या परिच्छेद 28 आणि परिच्छेद 29 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे,

मालकी हक्क फर्मच्या संदर्भात क्रियाकलाप पुराव्यांचे समतुल्य ई-दस्तऐवज देखील मिळतील, तसेच मालकीची सीडीडी देखील मिळेल.

आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) निर्देश, 2016 च्या परिच्छेद 17 नुसार आधार ओटीपी आधारित ई-केवायसी प्रमाणीकरणाचा वापर करून फेस टू फेस मोडमध्ये उघडलेल्या विद्यमान खात्यांचे रूपांतरण.

iii) पात्र ग्राहकांसाठी केवायसीचे अद्ययावतीकरण/वेळोवेळी अद्ययावतीकरण.

व्ही-सीआयपीचा पर्याय निवडणारी एमएचएफसीएल खालील किमान मानकांचे पालन करेल

(अ) व्ही-सीआयपी पायाभूत सुविधा:

- i) एमएचएफसीएलने बँकांसाठी किमान बेसलाइन सायबर सुरक्षा व लवचिकता फ्रेमवर्क यावरील आरबीआयच्या मार्गदर्शक तत्वांचे तसेच आयटी जोखीमांच्या इतर सामान्य मार्गदर्शक तत्वांचे पालन केले पाहिजे. तंत्रज्ञान पायाभूत सुविधा एमएचएफसीएलच्या स्वतः च्या आवारात असणे आवश्यक आहे व व्ही-सीआयपी कनेक्शन व परस्परसंवाद त्याच्या स्वतः च्या सुरक्षित नेटवर्क डोमेनमधून सुरू होणे आवश्यक आहे. प्रक्रियेसाठी आउटसोर्सिंगशी संबंधित कोणतेही तंत्रज्ञान आरबीआयच्या मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करणे आवश्यक आहे. जेथे क्लाउड डिप्लॉयमेंट मॉडेल वापरले जाते, तेथे हे सुनिश्चित केले जाईल की अशा मॉडेलमधील डेटाची मालकी केवळ एमएचएफसीएलकडे आहे व व्हिडिओ रेकॉर्डिंगसह सर्व डेटा व्ही-सीआयपी प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर लगेचच क्लाउड सर्व्हरसह एमएचएफसीएलच्या मालकीच्या/लीज्ड सर्व्हरकडे हस्तांतरित केला जाईल व एमएचएफसीएलच्या व्ही-सीआयपीला मदत करणार्या क्लाउड सर्व्हर किंवा तृतीय-पक्ष तंत्रज्ञान प्रदात्याद्वारे कोणताही डेटा ठेवला जाणार नाही.
- ii) एमएचएफसीएल योग्य एन्क्रिप्शन मानकांनुसार ग्राहक डिव्हाइस व व्ही-सीआयपी ऍप्लिकेशनचे होस्टिंग पॉईंट दरम्यान डेटाचे एन्क्रिप्शन सुनिश्चित करेल. ग्राहकाची संमती ऑडिट करण्यायोग्य व बदल पुरावा पद्धतीने नोंदवली पाहिजे.
- iii) व्ही-सीआयपी इन्फ्रास्ट्रक्चर / ऍप्लिकेशन भारताबाहेरील आयपी पत्त्यांवरून किंवा स्पूफेड आयपी पत्त्यांवरून कनेक्शन रोखण्यास सक्षम असावे.
- iv) व्हिडिओ रेकॉर्डिंगमध्ये व्ही-सीआयपी घेणार्या या ग्राहकाचे लाइव्ह जीपीएस को-ऑर्डिनेट्स (जिओ-टॅगिंग) व डेट-टाइम स्टॅम्प असणे आवश्यक आहे. व्ही-सीआयपीमधील लाइव्ह व्हिडिओची गुणवत्ता ग्राहकाला शंकेशिवाय ओळखण्यास परवानगी देण्यासाठी पुरेशी असेल.
- v) या ऍप्लिकेशनमध्ये चेहरा जिवंत / स्पूफ डिटेक्शन तसेच उच्च दर्जाच्या अचूकतेसह चेहरा जुळणारे तंत्रज्ञान असेल, जरी ग्राहकाच्या ओळखीची अंतिम जबाबदारी एमएचएफसीएलची असली तरीही. व्ही-सीआयपी मजबूत आहे याची खात्री करण्यासाठी योग्य कृत्रिम बुद्धिमत्ता (एआय) तंत्रज्ञानाचा वापर केला जाऊ शकतो.
- vi) बनावट ओळख आढळून आल्याच्या / प्रयत्न / 'जवळपास चुकल्याच्या' घटनांच्या अनुभवाच्या आधारे,

ॲप्लिकेशन सॉफ्टवेअर तसेच कार्यप्रवाहांसह तंत्रज्ञानाच्या पायाभूत सुविधा नियमितपणे अद्ययावत केल्या जातील. व्ही-सीआयपी द्वारे बनावट ओळख पटवण्याची कोणतीही घटना विद्यमान नियामक मार्गदर्शक तत्वांनुसार सायबर घटना म्हणून नोंदवली जाईल.

- vii) व्ही-सीआयपी पायाभूत सुविधांना त्याची मजबुती व एन्ड टू एंड एन्क्रिप्शन क्षमता सुनिश्चित करण्यासाठी असुरक्षित मूल्यांकन, प्रवेश चाचणी व सुरक्षा ऑडिट यासारख्या आवश्यक चाचण्या केल्या पाहिजेत. या प्रक्रियेच्या अंमलबजावणीपूर्वी या प्रक्रियेतील कोणतीही गंभीर तफावत दूर केली जाईल. अशा चाचण्या इंडियन कॉम्प्युटर इमर्जन्सी रिस्पॉन्स टीम (सीईआरटी-इन) च्या पॅनेल केलेल्या ऑडिटर्सनी घेतल्या पाहिजेत. अंतर्गत / नियामक मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करूनही अशा चाचण्या वेळोवेळी केल्या पाहिजेत.
- viii) व्ही-सीआयपी ॲप्लिकेशन सॉफ्टवेअर व संबंधित एपीआय / वेब सेवा देखील थेट वातावरणात वापरण्यापूर्वी कार्यात्मक, कार्यक्षमता, देखभाल क्षमतेची योग्य चाचणी घ्यावी लागेल. अशा चाचण्यांदरम्यान आढळलेली कोणतीही गंभीर कमतरता दूर झाल्यानंतरच हा ऍप रोलआउट केला पाहिजे. अंतर्गत/ नियामक मार्गदर्शक तत्वांच्या अनुषंगाने अशा चाचण्या देखील वेळोवेळी केल्या पाहिजेत.

(आ) व्ही-सीआयपी प्रक्रिया

- i) एमएचएफसीएल व्ही-सीआयपीसाठी स्पष्ट कार्य प्रवाह व मानक कार्यप्रणाली तयार करेल व त्याचे पालन सुनिश्चित करेल. व्ही-सीआयपी प्रक्रिया केवळ एमएचएफसीएलच्या अधिकाऱ्यांकडूनच केली जाईल, जी यासाठी विशेष प्रशिक्षित आहे. अधिकारी लाइव्हनेस तपासणी करण्यास सक्षम असावा व ग्राहकांची इतर कोणतीही फसवी हेराफेरी किंवा संशयास्पद वर्तन शोधण्यास व त्यावर कारवाई करण्यास सक्षम असावा.
- ii) व्हिडिओ थांबवणे, कॉल पुन्हा कनेक्ट करणे इत्यादींसह कोणत्याही प्रकारच्या व्यत्ययामुळे अनेक व्हिडिओ फायली तयार होऊ नयेत. जर विराम किंवा व्यत्यय यामुळे एकाधिक फायली तयार होत नसतील तर एमएचएफसीएलद्वारे नवीन सत्र सुरू करण्याची आवश्यकता नाही. तथापि, कॉल ड्रॉप / कनेक्शन खंडित झाल्यास, नवीन सत्र सुरू केले जाईल.
- iii) व्हिडिओ परस्परसंवादादरम्यान परस्परसंवादाची जीवंतता दर्शविणार् या प्रश्नांचा क्रम व/किंवा प्रकार भिन्न असतील जेणेकरून संवाद रिअल-टाइम आहेत व पूर्व-रेकॉर्ड केलेले नाहीत.
- iv) ग्राहकाच्या शेवटी कोणतीही सूचना आढळल्यास खाते उघडण्याची प्रक्रिया नाकारली जाईल.
- v) व्ही-सीआयपी ग्राहक विद्यमान किंवा नवीन ग्राहक असल्याची वस्तुस्थिती, किंवा जर ती आधी नाकारलेल्या प्रकरणाशी संबंधित असेल किंवा काही नकारात्मक सूचीमध्ये दिसणारे नाव कार्य-प्रवाहाच्या योग्य टप्प्यावर समाविष्ट केले पाहिजे.
- vi) व्ही-सीआयपी करणारे एमएचएफसीएलचे अधिकृत अधिकारी ऑडिओ-व्हिडिओ रेकॉर्ड करतील तसेच ओळख पटवण्यासाठी उपस्थित ग्राहकाचे छायाचित्र घेईल व खालीलपैकी कोणत्याही एका वापराचा वापर करून ओळख पटवण्याची माहिती मिळवेल:

- अ) ओटीपी आधारित आधार ई-केवायसी प्रमाणीकरण
- आ) ओळख पटवण्यासाठी आधारची ऑफलाइन पडताळणी
- इ) ग्राहकाने प्रदान केलेल्या केवायसी अभिज्ञापकाचा वापर करून, आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या परिच्छेद 56 नुसार, सीकेवायसीआर कडून डाउनलोड केलेले केवायसी रेकॉर्ड.
- ई) डिजिलॉकरद्वारे जारी केलेल्या कागदपत्रांसह ओव्हीडीचे समतुल्य ई दस्तऐवज. एमएचएफसीएलने आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या परिच्छेद 16 नुसार आधार क्रमांक दुरुस्त करणे किंवा ब्लॉकआउट करणे सुनिश्चित केले पाहिजे.
- उ) एक्सएमएल फाईल किंवा आधार सिक्योर क्यूआर कोड वापरून आधारच्या ऑफलाइन पडताळणीच्या बाबतीत, हे सुनिश्चित केले पाहिजे की एक्सएमएल फाईल किंवा क्यूआर कोड तयार करण्याची तारीख व्ही-सीआयपी केल्याच्या तारखेपासून तीन कार्यालयीन दिवसांपेक्षा जुनी नाही.
- ऊ) शिवाय, आधार एक्सएमएल फाईल / आधार क्यूआर कोड वापरण्यासाठी तीन दिवसांच्या निर्धारित कालावधीनुसार, एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की व्ही-सीआयपीची व्हिडिओ प्रक्रिया सीकेवायसीआर / आधार प्रमाणीकरण / समतुल्य ई-दस्तऐवज द्वारे ओळख माहिती डाउनलोड / प्राप्त केल्यानंतर तीन कामकाजाच्या दिवसांच्या आत केली जाईल, जर क्वचित प्रसंगी, संपूर्ण प्रक्रिया एकाच वेळी किंवा अखंडपणे पूर्ण करता येत नसेल. तथापि, यामुळे कोणतीही वाढीव जोखीम निर्माण होणार नाही याची दक्षता एमएचएफसीएल घेईल.
- vii) जर ग्राहकाचा पत्ता ओव्हीडीमध्ये दर्शविलेल्या पत्त्यापेक्षा वेगळा असेल, तर विद्यमान आवश्यकतेनुसार वर्तमान पत्त्याचे योग्य रेकॉर्ड हस्तगत केले जातील. व्ही-सीआयपी घेणाऱ्या ग्राहकाकडून ग्राहकाने सादर केलेली आर्थिक व वित्तीय प्रोफाइल / माहिती देखील योग्य पद्धतीने सुनिश्चित केली जाईल.
- viii) ग्राहकाने ई-पॅन प्रदान केला असेल तरच, प्रक्रियेदरम्यान ग्राहकाने पॅन कार्डची स्पष्ट प्रतिमा एमएचएफसीएलने कॅप्चर करावी. पॅन तपशील जारी करणाऱ्या प्राधिकरणाच्या डेटाबेसमधून, डिजिलॉकरद्वारे देखील सत्यापित केले जातील.
- ix) ई-पॅनसह समतुल्य ई-दस्तऐवजांच्या छापील प्रतीचा वापर व्ही-सीआयपीसाठी वैध नाही.
- x) एमएचएफसीएलच्या अधिकृत अधिकाऱ्याने आधार/ओव्हीडी व पॅन/ई-पॅनमधील ग्राहकाचे छायाचित्र व्ही-सीआयपी उपक्रम घेणाऱ्या ग्राहकाशी जुळत असल्याची खात्री करावी व आधार/ओव्हीडी व पॅन/ई-पॅन मधील ओळख तपशील ग्राहकाने प्रदान केलेल्या तपशीलाशी जुळतील.
- xi) जेव्हा बँका बिझनेस करस्पॉन्डंट (बीसी) ची मदत घेतात तेव्हा केवळ ग्राहकांच्या शेवटी प्रक्रिया सुलभ

करण्यासाठी सहाय्यक व्ही-सीआयपीला परवानगी दिली जाईल. बँकांनी ग्राहकाला मदत करणाऱ्या बीसी सेवांचा तपशील ठेवला पाहिजे, जेथे मागासवर्गाच्या सेवांचा वापर केला जातो. ग्राहकांच्या योग्य परिश्रमाची अंतिम जबाबदारी बँकेची असेल.

- xii) व्ही-सीआयपी द्वारे उघडलेली सर्व खाती समवर्ती लेखापरीक्षणाच्या अधीन राहिल्यानंतरच कार्यान्वित केली जातील, जेणेकरून प्रक्रियेची अखंडता व निकालाची स्वीकारार्हता सुनिश्चित होईल.
- xiii) परिच्छेदाखाली निर्दिष्ट न केलेल्या परंतु माहिती तंत्रज्ञान (आयटी) कायद्यासारख्या इतर कायदांतर्गत आवश्यक असलेल्या सर्व बाबींचे एमएचएफसीएलद्वारे योग्यरित्या पालन केले जाईल.

(इ) व्ही-सीआयपी रेकॉर्ड व डेटा व्यवस्थापन

- i) व्ही-सीआयपीचा संपूर्ण डेटा व रेकॉर्डिंग भारतातील प्रणाली / प्रणालीमध्ये साठवले जाईल. एमएचएफसीएलने हे सुनिश्चित करावे की व्हिडिओ रेकॉर्डिंग सुरक्षित आणि सुरक्षित पद्धतीने संग्रहित केले आहे आणि त्यावर तारीख आणि वेळ शिक्का मारलेला आहे ज्यामुळे ऐतिहासिक डेटा शोधणे सोपे होईल. या एमडीमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे रेकॉर्ड व्यवस्थापनावरील विद्यमान सूचना व्ही-सीआयपीसाठी देखील लागू असतील.

- ii) व्ही-सीआयपी करणार्या अधिकाऱ्याची ओळखपत्रांसह क्रियाकलाप लॉग जतन केला जाईल. नॉन-बँकिंग फायनान्स कंपन्यांद्वारे (एनबीएफसी) खाती उघडण्याची सोपी प्रक्रिया:

जर खाते उघडू इच्छिणारी व्यक्ती कागदपत्रे सादर करू शकत नसेल, तर या धोरणाच्या प्रकरण VI मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, एनबीएफसी त्यांच्या विवेकबुद्धीनुसार खालील अटींच्या अधीन राहून खाती उघडू शकतात:

- अ. एनबीएफसीला ग्राहकाकडून स्वयंसाक्षात्कृत छायाचित्र मिळवावे लागेल.
- आ. एनबीएफसीचा नियुक्त अधिकारी त्याच्या स्वाक्षरीखाली प्रमाणित करतो की खाते उघडणार्या या व्यक्तीने त्याच्या उपस्थितीत त्याची स्वाक्षरी किंवा अंगठ्याचा ठसा चिकटवला आहे.
- इ. हे खाते सुरुवातीला बारा महिन्यांच्या कालावधीसाठी कार्यरत राहील, ज्यामध्ये आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) निर्देश, 2016 च्या परिच्छेद 16 किंवा परिच्छेद 18 नुसार सीडीडी केले जाईल.
- ई. त्यांच्या सर्व खात्यांमधील एकत्रित शिल्लक कोणत्याही वेळी पन्नास हजार रुपयांपेक्षा जास्त असणार नाही.
- उ. सर्व खात्यांमधील एकूण जमा एका वर्षात एक लाख रुपयांपेक्षा जास्त नसावे.
- ऊ. ग्राहकाने वरील निर्देश (डी) व (ई) चे उल्लंघन केल्यास संपूर्ण केवायसी प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत पुढील कोणत्याही व्यवहारांना परवानगी दिली जाणार नाही याची जाणीव ग्राहकाला करून दिली पाहिजे.
- ऋ. जेव्हा शिल्लक चाळीस हजार रुपयांपर्यंत पोहोचते किंवा एका वर्षात एकूण क्रेडिट ऐंशी हजारांपर्यंत पोहोचते तेव्हा ग्राहकाला सूचित केले जाईल की केवायसी आयोजित करण्यासाठी योग्य कागदपत्रे सादर करणे आवश्यक आहे अन्यथा जेव्हा सर्व खात्यांमधील एकूण शिल्लक वरील निर्देश (डी) व (ई) मध्ये विहित केलेल्या मर्यादेपेक्षा जास्त असेल तेव्हा खात्यातील कामकाज थांबवले जाईल.

ल. खात्याचे परीक्षण केले जाईल व जेव्हा एमएल/टीएफ क्रियाकलाप किंवा इतर उच्च-जोखमीच्या परिस्थितीबद्दल शंका असेल तेव्हा ग्राहकाची ओळख आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) निर्देश, 2016 च्या परिच्छेद 16 किंवा परिच्छेद 18 नुसार स्थापित केली जाईल.

4. एमएचएफसीएलच्या एका शाखेने/कार्यालयाने केवायसी पडताळणी केल्यानंतर, ते खाते एमएचएफसीएलच्या इतर कोणत्याही शाखेत/कार्यालयात हस्तांतरित करण्यासाठी वैध असेल, जर संबंधित खात्यासाठी पूर्ण केवायसी पडताळणी आधीच केली गेली असेल आणि ती नियतकालिक अपडेटसाठी आवश्यक नसेल.

भाग II - एकल मालकीच्या कंपन्यांसाठी सीडीडी उपाय

1. एकल मालकीच्या फर्मच्या नावावर खाते उघडण्यासाठी, व्यक्ती (मालक) चे सीडीडी केले जाईल.
2. वरील व्यतिरिक्त, मालकीच्या फर्मच्या नावे व्यवसाय/ क्रियाकलापांचा पुरावा म्हणून खालीलपैकी कोणतीही दोन कागदपत्रे किंवा समतुल्य ई-कागदपत्रे देखील प्राप्त केली जातील:
 - (अ) शासनाने जारी केलेले उद्यम नोंदणी प्रमाणपत्र (यूआरसी) सह नोंदणी प्रमाणपत्र
 - (आ) दुकान व आस्थापना कायदान्वये महापालिका अधिकाऱ्यांनी दिलेले प्रमाणपत्र/परवाना.
 - (इ) विक्री व आयकर परतावा.
 - (ई) जीएसटी सर्टिफिकेट.
 - (उ) विक्री कर/सेवा कर/व्यावसायिक कर प्राधिकरणांनी जारी केलेले प्रमाणपत्र/नोंदणी दस्तऐवज.
 - (ऊ) डीजीएफटी कार्यालयाने मालकीच्या संस्थेला जारी केलेला आयईसी (आयातदार निर्यातदार कोड) किंवा कायदांतर्गत समाविष्ट केलेल्या कोणत्याही व्यावसायिक संस्थेद्वारे मालकीच्या संस्थेच्या नावावर जारी केलेला परवाना/प्रेक्टिसचे प्रमाणपत्र.
 - (ऋ) एकमेव मालकाच्या नावे संपूर्ण आयकर विवरणपत्र (केवळ पोचपावती नाही) जेथे फर्मचे उत्पन्न प्रतिबिंबित होते, आयकर अधिकाऱ्यांद्वारे योग्यरित्या प्रमाणित/मान्यता दिली जाते.
 - (ल) वीज, पाणी, लँडलाईन दूरध्वनी बिले इ.
3. अशा दोन कागदपत्रे सादर करणे शक्य नसल्याबद्दल एमएचएफसीएल समाधानी असेल तर एमएचएफसीएल त्यांच्या विवेकबुद्धीनुसार, त्यापैकी केवळ एक कागदपत्रे व्यवसाय/उपक्रमांचा पुरावा म्हणून स्वीकारू शकते.
4. एमएचएफसीएलने संपर्क बिंदू पडताळणी केली व अशा फर्मचे अस्तित्व सिद्ध करण्यासाठी आवश्यक असलेली इतर माहिती व स्पष्टीकरण गोळा केले व मालकीच्या कंपनीच्या पत्त्यावरून व्यावसायिक व्यवहाराची पडताळणी केली गेली आहे याची पुष्टी करेल.

भाग III - कायदेशीर संस्थांसाठी सीडीडी उपाय

1. कंपनीचे खाते उघडण्यासाठी, खालीलपैकी प्रत्येक कागदपत्रांच्या प्रमाणित प्रती किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त केल्या जातील:
 - (अ) निगमनाचे प्रमाणपत्र
 - (आ) मेमोरेंडम व आर्टिकल्स ऑफ असोसिएशन
 - (इ) कंपनीचा कायमस्वरूपी खाते क्रमांक
 - (ई) संचालक मंडळ व पॉवर ऑफ अटर्नी यांचा ठराव त्याच्या व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचार्यांना त्याच्या वतीने व्यवहार करण्यास देण्यात आला
 - (उ) परिच्छेद 16 (आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 चे परिच्छेद) मध्ये निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे, लाभार्थी मालक, व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचारी यांच्याशी संबंधित कागदपत्रे, जसे की प्रकरण असू शकते, कंपनीच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी वकील ठेवतात
 - (ऊ) वरिष्ठ व्यवस्थापन पद धारण केलेल्या संबंधित व्यक्तींची नावे; व
 - (ऋ) नोंदणीकृत कार्यालय व त्याच्या व्यवसायाचे मुख्य ठिकाण, जर ते वेगळे असेल तर.
2. भागीदारी फर्मचे खाते उघडण्यासाठी, खालीलपैकी प्रत्येक कागदपत्रांच्या प्रमाणित प्रती किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त केल्या जातील:
 - (अ) नोंदणी प्रमाणपत्र
 - (आ) भागीदारी करार
 - (इ) भागीदारी फर्मचा स्थायी खाते क्रमांक
 - (ई) परिच्छेद 16 (आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 चे परिच्छेद) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, लाभार्थी मालक, व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचारी यांच्याशी संबंधित कागदपत्रे, जसे की प्रकरण असू शकते, त्याच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी वकील असणे
 - (उ) सर्व भागीदारांची नावे; व
 - (ऊ) नोंदणीकृत कार्यालयाचा पत्ता व त्याच्या व्यवसायाचे मुख्य ठिकाण, जर ते वेगळे असेल तर.
3. ट्रस्टचे खाते उघडण्यासाठी, खालीलपैकी प्रत्येक कागदपत्रांच्या प्रमाणित प्रती किंवा त्याच्या समतुल्य ई-दस्तऐवज प्राप्त केल्या जातील:
 - (अ) नोंदणी प्रमाणपत्र
 - (आ) ट्रस्ट डीड
 - (इ) ट्रस्टचा कायमस्वरूपी खाते क्रमांक किंवा फॉर्म क्रमांक 60
 - (ई) परिच्छेद 16 (आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 चे परिच्छेद) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, लाभार्थी मालक, व्यवस्थापक, अधिकारी किंवा कर्मचारी यांच्याशी संबंधित कागदपत्रे, जसे की प्रकरण असू शकते, त्याच्या वतीने व्यवहार करण्यासाठी वकील असणे
 - (उ) ट्रस्टचे लाभार्थी, विश्वस्त, सेटलर व लेखकांची नावे
 - (ऊ) ट्रस्टच्या नोंदणीकृत कार्यालयाचा पत्ता; व
 - (ऋ) विश्वस्त म्हणून भूमिका पार पाडणाऱ्यांसाठी व ट्रस्टच्या वतीने व्यवहार करण्यास अधिकृत असलेल्यांसाठी परिच्छेद 16 (आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 चे परिच्छेद) मध्ये निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे विश्वस्त व कागदपत्रांची यादी.

भाग IV - लाभार्थी मालकाची ओळख

1. नैसर्गिक व्यक्ती नसलेल्या कायदेशीर व्यक्तीचे खाते उघडण्यासाठी, लाभार्थी मालकाची ओळख पटविली जाईल व त्याची / तिची ओळख सत्यापित करण्यासाठी नियमांच्या नियम 9 च्या उप-नियम (3) नुसार सर्व वाजवी पावले खालील गोष्टी लक्षात घेऊन उचलल्या जातील:
 - (अ) जेथे ग्राहक किंवा नियंत्रक हिताचा मालक (i) भारतातील स्टॉक एक्सचेंजमध्ये सूचीबद्ध असलेली संस्था आहे, किंवा (ii) ती केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेल्या कार्यक्षेत्रातील रहिवासी आहे व अशा अधिकारक्षेत्रातील स्टॉक एक्सचेंजमध्ये सूचीबद्ध आहे, किंवा (iii) ती अशा सूचीबद्ध संस्थांची उपकंपनी आहे; अशा संस्थांचे कोणतेही भागधारक किंवा लाभार्थी मालकाची ओळख ओळखणे व सत्यापित करणे आवश्यक नाही.
 - (आ) ट्रस्ट/नॉमिनी किंवा विश्वस्त खात्यांच्या बाबतीत ग्राहक दुसर् या व्यक्तीच्या वतीने विश्वस्त/नामनिर्देशित किंवा इतर कोणत्याही मध्यस्थ म्हणून काम करत आहे की नाही हे निश्चित केले जाते. अशा प्रकरणांमध्ये, मध्यस्थ व ज्यांच्या वतीने ते कार्य करीत आहेत अशा व्यक्तींची ओळख पटविण्याचा समाधानकारक पुरावा, तसेच ट्रस्टच्या स्वरूपाचा तपशील किंवा त्या ठिकाणी असलेल्या इतर व्यवस्थेचा तपशील प्राप्त केला जाईल.

भाग v - चालू असलेले ड्यू डिलिजन्स

1. एमएचएफसीएल ग्राहकांचे व्यवहार ग्राहक, ग्राहकांच्या व्यवसायाशी व जोखीम प्रोफाइलशी सुसंगत आहेत याची खात्री करण्यासाठी आवश्यक ती काळजी घेईल; व निधी/संपत्तीचा स्त्रोत.
2. जवळून देखरेखीची मागणी करणार् या घटकांच्या सामान्यतेबद्दल पूर्वग्रह न ठेवता, खालील प्रकारच्या व्यवहारांचे निरीक्षण करणे आवश्यक आहे:
 - अ. आरटीजीएस व्यवहारांसह मोठे व गुंतागुंतीचे व्यवहार व असामान्य नमुने असलेले व्यवहार, ग्राहकांच्या सामान्य व अपेक्षित क्रियाकलापांशी विसंगत आहेत, ज्यांचा कोणताही स्पष्ट आर्थिक तर्क किंवा कायदेशीर हेतू नाही.
 - आ. विशिष्ट श्रेणीतील खात्यांसाठी विहित केलेल्या मर्यादितपेक्षा जास्त असलेले व्यवहार.
 - इ. उच्च खाते उलाढाल शिल्लक ठेवलेल्या आकाराशी विसंगत आहे.
 - ई. विद्यमान व नव्याने उघडलेल्या खात्यांमध्ये थर्ड पार्टी चेक, ड्राफ्ट इत्यादी जमा करणे व त्यानंतर मोठ्या रकमेसाठी रोख रक्कम काढणे.

चालू असलेल्या योग्य परिश्रमासाठी, एमएचएफसीएल प्रभावी देखरेखीस समर्थन देण्यासाठी कृत्रिम बुद्धिमत्ता व मशीन लर्निंग (एआय व एमएल) तंत्रज्ञानासह योग्य नवकल्पनांचा अवलंब करण्याचा विचार करू शकतात.

अ. देखरेखीची मर्यादा ग्राहकाच्या जोखीम श्रेणीशी संरेखित केली जाईल. खात्यांच्या जोखीम वर्गीकरणाचे नियतकालिक पुनरावलोकन करण्याची प्रणाली, अशी कालावधी सहा महिन्यांतून किमान एकदा असेल व वाढीव परिश्रम उपायांची अंमलबजावणी करण्याची आवश्यकता असेल.

आ. विपणन कंपन्यांच्या खात्यांमधील व्यवहार, विशेषतः मल्टी-लेव्हल मार्केटिंग (एमएलएम) कंपन्यांच्या खात्यांवर बारकाईने लक्ष ठेवले जाईल.

स्पष्टीकरण: उच्च जोखीम असलेल्या खात्यांचे अधिक सखोल निरीक्षण करावे लागेल.

3. केवायसीचे अद्ययावतीकरण / वेळोवेळी अद्ययावतीकरण

एमएचएफसीएल केवायसीच्या वेळोवेळी अद्ययावतीकरणासाठी जोखीम-आधारित दृष्टीकोन स्वीकारेल व सीडीडी अंतर्गत गोळा केलेली माहिती किंवा डेटा अद्ययावत व समर्पक ठेवला जाईल, विशेषतः जिथे उच्च जोखीम आहे. तथापि, उच्च-जोखीम असलेल्या ग्राहकांसाठी दर दोन वर्षांतून किमान एकदा, मध्यम जोखीम असलेल्या ग्राहकांसाठी दर आठ वर्षांतून एकदा व कमी जोखीम असलेल्या ग्राहकांसाठी दर दहा वर्षांतून एकदा खाते उघडल्याच्या तारखेपासून / शेवटचे केवायसी अद्ययावतीकरण केले जाईल. एमएचएफसीएलच्या संचालक मंडळाने किंवा ज्या समितीला अधिकार देण्यात आले आहेत अशा कोणत्याही समितीने मंजूर केलेल्या एमएचएफसीएलच्या अंतर्गत केवायसी धोरणाचा भाग म्हणून या संदर्भातील धोरणाचे दस्तऐवजीकरण केले जाईल.

वर दिलेल्या तरतुदी असूनही, कमी जोखीम असलेल्या वैयक्तिक ग्राहकाच्या बाबतीत, एमएचएफसीएल सर्व व्यवहारांना परवानगी देईल आणि केवायसी देय झाल्यापासून एक वर्षाच्या आत किंवा 30 जून 2026 पर्यंत, जे नंतर असेल त्यापर्यंत केवायसी अपडेट करेल याची खात्री करेल. एमएचएफसीएल अशा ग्राहकांच्या खात्यावर नियमित देखरेख ठेवेल. केवायसीचे नियमित कालावधीचे अद्ययावतीकरण आधीच थकीत असलेल्या कमी जोखीम असलेल्या वैयक्तिक ग्राहकांना देखील हे लागू असेल.

अ) व्यक्ती:

केवायसी माहितीमध्ये कोणताही बदल नाही: केवायसी माहितीमध्ये कोणताही बदल न झाल्यास, या संदर्भात

ग्राहकाकडून एमएचएफसीएलकडे नोंदणीकृत ग्राहकाचा ईमेल-आयडी, एमएचएफसीएलकडे नोंदणीकृत ग्राहकाचा मोबाइल नंबर, एटीएम, डिजिटल चॅनेल (जसे की ऑनलाइन बँकिंग / इंटरनेट बँकिंग, एमएचएफसीएलचे मोबाइल ऍप्लिकेशन), पत्र इत्यादींद्वारे या संदर्भात ग्राहकाकडून स्वयं-घोषणा प्राप्त केली जाईल.

पत्त्यात बदल: केवळ ग्राहकाच्या पत्त्याच्या तपशीलात बदल झाल्यास, ग्राहकाकडून एमएचएफसीएलकडे नोंदणीकृत ग्राहकाचा ईमेल-आयडी, एमएचएफसीएलकडे नोंदणीकृत ग्राहकाचा मोबाइल नंबर, एटीएम, डिजिटल चॅनेल (जसे की ऑनलाइन बँकिंग / इंटरनेट बँकिंग, एमएचएफसीएलचे मोबाइल अनुप्रयोग), पत्र, इ., व घोषित केलेला पत्ता दोन महिन्यांच्या आत सकारात्मक पुष्टीकरणाद्वारे सत्यापित केला जाईल, जसे की पत्ता पडताळणी पत्र, संपर्क बिंदू पडताळणी, वितरण योग्य, इ.

पुढे, एमएचएफसीएल, त्यांच्या पर्यायावर, आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या परिच्छेद 3 (ए) (xiii) मध्ये परिभाषित केल्याप्रमाणे, ओव्हीडी किंवा डीमड ओव्हीडी किंवा समतुल्य ई-दस्तऐवजांची प्रत प्राप्त करू शकते, जे ग्राहकाने नियतकालिक अद्यतनाच्या वेळी घोषित केलेल्या पत्त्याच्या पुराव्याच्या उद्देशाने आहे. तथापि, एमएचएफसीएलने त्यांच्या अंतर्गत केवायसी धोरणात स्पष्टपणे नमूद केले पाहिजे जे एमएचएफसीएलच्या संचालक मंडळाने किंवा मंडळाच्या कोणत्याही समितीने दिलेले आहे.

आधार ओटीपी आधारित ई-केवायसी फेस टू फेस मोडमध्ये नियमित अद्ययावतीकरणासाठी वापरले जाऊ शकते. हे स्पष्ट करण्यासाठी, आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या परिच्छेद 17 मध्ये नमूद केलेल्या अटी आधार ओटीपी आधारित ई-केवायसीद्वारे केवायसीचे अद्यतनीकरण / नियतकालिक अद्ययावतीकरण करताना फेस टू फेस मोडमध्ये लागू होत नाहीत.

जर सध्याचा पत्ता आधारमधील पत्त्यापेक्षा वेगळा असेल तर वर्तमान पत्ता जाहीर करण्यासाठी या प्रकरणात सकारात्मक पुष्टीकरणाची आवश्यकता नाही. कोणत्याही प्रकारचा घोटाळा टाळण्यासाठी, एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की आधार प्रमाणीकरणासाठीचा मोबाईल क्रमांक ग्राहकांच्या प्रोफाइलमध्ये त्यांच्याकडे उपलब्ध आहे.

ब) व्यक्ती व्यतिरिक्त इतर ग्राहक:

केवायसी माहितीमध्ये कोणताही बदल नाही: एलई (लीगल एंटिटी) ग्राहकाच्या केवायसी माहितीमध्ये कोणताही बदल न झाल्यास, या संदर्भात स्वयं-घोषणा एलई ग्राहकाकडून एमएचएफसीएल, एटीएम, डिजिटल चॅनेल (जसे की ऑनलाइन बँकिंग / इंटरनेट बँकिंग, एमएचएफसीएलचे मोबाइल ऍप्लिकेशन) सह नोंदणीकृत ईमेल आयडीद्वारे प्राप्त केले जाईल, या संदर्भात अधिकृत अधिकाऱ्याचे पत्र. बोर्डाचा ठराव इ. या प्रक्रियेदरम्यान एमएचएफसीएल त्यांच्याकडे उपलब्ध असलेली लाभकारी मालकी (बीओ) माहिती अचूक आहे याची खात्री करेल व आवश्यक असल्यास ती शक्य तितक्या अद्ययावत ठेवण्यासाठी अद्ययावत करेल.

केवायसी माहितीमध्ये बदल: केवायसी माहितीमध्ये बदल झाल्यास, एमएचएफसीएल नवीन एलई ग्राहकासाठी लागू असलेल्या केवायसी प्रक्रिया पूर्ण करेल.

इ) अतिरिक्त उपाय: या व्यतिरिक्त, एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की,

सध्याच्या सीडीडी मानकांनुसार ग्राहकांची केवायसी कागदपत्रे त्यांच्याकडे उपलब्ध आहेत. ग्राहकांच्या माहितीमध्ये कोणताही बदल झाला नाही परंतु एमएचएफसीएलकडे उपलब्ध असलेली कागदपत्रे सध्याच्या सीडीडी मानकांनुसार नसली तरीही हे लागू आहे. एमएचएफसीएलकडे उपलब्ध असलेल्या सीडीडी कागदपत्रांची वैधता केवायसीच्या वेळोवेळी कालबाह्य झाली असेल तर, एमएचएफसीएल नवीन ग्राहकासाठी केवायसी प्रक्रिया पूर्ण करेल.

ग्राहकाचे पॅन तपशील, एमएचएफसीएलकडे उपलब्ध असल्यास, केवायसी च्या वेळोवेळी जारी करणार्या प्राधिकरणाच्या डेटाबेसमधून पडताळणी केली जाते.

ग्राहकाला संबंधित कागदपत्रे प्राप्त झाल्याच्या तारखेचा उल्लेख करून पावती प्रदान केली जाते, ज्यात ग्राहकाकडून स्वयं-घोषणेचा समावेश आहे, नियतकालिक अद्ययावतीकरण करण्यासाठी प्रदान केले जाते. तसेच, केवायसी अद्ययावत करताना ग्राहकांकडून मिळालेली माहिती / कागदपत्रे एमएचएफसीएलच्या नोंदी / डेटाबेसमध्ये तातडीने अद्ययावत केली जातील व ग्राहकाला केवायसी तपशील अद्यतनित करण्याच्या तारखेचा उल्लेख असलेली सूचना दिली जाईल.

ग्राहकांच्या सोयीसाठी, एमएचएफसीएल कोणत्याही शाखेत केवायसीचे नियतकालिक अद्यतन करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्याचा विचार करू शकते, जे एमएचएफसीएलच्या संचालक मंडळाने किंवा मंडळाच्या कोणत्याही समितीने ज्याला अधिकार देण्यात आला आहे त्यांनी त्यांच्या अंतर्गत केवायसी धोरणानुसार योग्यरित्या मंजूर केले आहे.

एमएचएफसीएल केवायसीच्या वेळोवेळी अद्ययावतीकरणासंदर्भात जोखीम-आधारित दृष्टीकोन स्वीकारेल. वरील सूचनांनुसार अन्यथा अनिवार्य नसलेले कोणतेही अतिरिक्त आणि अपवादात्मक उपाय, जसे की अलीकडील छायाचित्र घेण्याची आवश्यकता, एमएचएफसीएलच्या ग्राहकांच्या प्रत्यक्ष उपस्थितीची आवश्यकता, खाते चालू असलेल्या एमएचएफसीएलच्या शाखेतच केवायसीचे नियतकालिक अद्यतन करण्याची आवश्यकता, किमान निर्दिष्ट कालावधीपेक्षा अधिक वारंवार केवायसी अद्यतने इत्यादी, एमएचएफसीएलच्या संचालक मंडळाने किंवा ज्या मंडळाला अधिकार देण्यात आले आहेत त्यांच्या कोणत्याही समितीने योग्यरित्या मंजूर केलेल्या अंतर्गत केवायसी धोरणात स्पष्टपणे निर्दिष्ट केले जातील.

ई) एमएचएफसीएल ग्राहकांना सल्ला देईल की पीएमएल नियमांचे पालन करण्यासाठी, ग्राहकाने सादर केलेल्या कागदपत्रांमध्ये व्यवसाय संबंध / खाते-आधारित नातेसंबंध प्रस्थापित करताना व त्यानंतर आवश्यकतेनुसार; ग्राहकांनी अशा कागदपत्रांची अद्ययावत माहिती एमएचएफसीएलकडे सादर करावी लागेल. एमएचएफसीएलकडून नोंदी अद्ययावत करण्याच्या उद्देशाने कागदपत्रांमध्ये अद्ययावतीकरणानंतर 30 दिवसांच्या आत हे केले जाईल.

उ) केवायसी अद्ययावत करण्यासाठी वेळोवेळी नोटीसा : एमएचएफसीएल आपल्या ग्राहकांना केवायसी अपडेट करण्याबाबत आगाऊ सूचना देईल. केवायसी च्या नियमित कालावधीच्या अद्ययावतीकरणाच्या अंतिम तारखेपूर्वी, एमएचएफसीएल आपल्या ग्राहकांना केवायसीच्या नियमित अद्ययावतीकरणाच्या आवश्यकतेचे पालन करण्यासाठी उपलब्ध संवाद पर्याय/ चॅनेलद्वारे योग्य अंतराने किमान एका सूचनेसह किमान तीन आगाऊ सूचना देईल. निर्धारित तारखेनंतर, एमएचएफसीएल अशा ग्राहकांना किमान तीन स्मरणपत्रांसह योग्य अंतराने किमान एक स्मरणपत्र देईल, ज्यांनी आगाऊ सूचना देऊनही आवश्यकतांची पूर्तता केली नाही. केवायसी अद्ययावत करण्याबाबतच्या सूचना, गरज भासल्यास मदत मिळविण्याची प्रक्रिया वाढविण्याची पद्धत व केवायसी अयशस्वी झाल्यास त्याचे परिणाम समजण्यास सोपे जाणारे सूचना/ स्मरणपत्र या पत्रात असू शकतात. अशा प्रकारची आगाऊ सूचना/ स्मरणपत्र एमएचएफसीएल प्रणालीमध्ये प्रत्येक ग्राहकाविरुद्ध लेखा परीक्षण चाचणीसाठी रीतसर नोंदवले जाईल. 01 जानेवारी 2026 रोजी किंवा त्यापूर्वी याची अंमलबजावणी होईल हे एमएचएफसीएल सुनिश्चित करेल.

4. विद्यमान ग्राहकांच्या बाबतीत, एमएचएफसीएल कायमस्वरूपी खाते क्रमांक किंवा तत्सम ई-दस्तऐवज किंवा फॉर्म क्रमांक 60 केंद्र सरकारद्वारे सूचित केल्याच्या तारखेपर्यंत प्राप्त करेल, असे न केल्यास ग्राहकांनी स्थायी खाते क्रमांक

किंवा समतुल्य ई-कागदपत्रे किंवा फॉर्म क्रमांक 60 सादर करेपर्यंत एमएचएफसीएल खात्यातील व्यवहार तात्पुरते थांबवणार आहे.

परंतु खात्याचे कामकाज तात्पुरते थांबवण्यापूर्वी, एमएचएफसीएल ग्राहकाला प्रवेशयोग्य सूचना देईल व आपली बाजू मांडण्याची वाजवी संधी देईल. पुढे, एमएचएफसीएल आपल्या अंतर्गत धोरणामध्ये, इजा, आजारपण किंवा अशक्तपणामुळे किंवा यासारख्या कारणांमुळे कायमस्वरूपी खाते क्रमांक किंवा त्याचे समतुल्य ई-दस्तऐवज किंवा फॉर्म क्रमांक 60 प्रदान करण्यास असमर्थ असलेल्या ग्राहकांसाठी खात्यांचे निरंतर संचालन करण्यासाठी योग्य शिथिलतेचा समावेश करेल. मात्र, अशा खात्यांवर अधिक देखरेख ठेवली जाईल.

परंतु एमएचएफसीएल बरोबर विद्यमान खातेधारित संबंध असलेल्या ग्राहकाला त्याचा कायमस्वरूपी खाते क्रमांक किंवा तत्समतुल्य ई-दस्तऐवज किंवा फॉर्म क्रमांक 60 सादर करायचे नसल्याचे लेखी दिल्यास एमएचएफसीएल खाते बंद करेल व ग्राहकाला लागू असलेले ओळख पटवल्यानंतर खात्याशी संबंधित सर्व जबाबदाऱ्या योग्य पद्धतीने निकाली काढल्या जातील.

स्पष्टीकरण - या परिच्छेदाच्या उद्देशाने, एखाद्या खात्याच्या संबंधात "कामकाज तात्पुरते बंद करणे" म्हणजे एमएचएफसीएलद्वारे त्या खात्याशी संबंधित सर्व व्यवहार किंवा क्रियाकलापांचे तात्पुरते स्थगिती जोपर्यंत ग्राहक आरबीआय मुख्य निर्देश - आपल्या ग्राहकाला जाणून घ्या (केवायसी) निर्देश, 2016 च्या या परिच्छेदाच्या तरतुदींचे पालन करत नाही. कर्ज खात्यांसारख्या मालमत्ता खात्यांच्या बाबतीत, खात्यातील ऑपरेशन बंद करण्याच्या उद्देशाने, केवळ क्रेडिटला परवानगी दिली जाईल.

भाग vi - वर्धित ड्यू डिलिजन्स प्रक्रिया

नॉन-फेस-टू-फेस कस्टमर ऑनबोर्डिंगसाठी वर्धित ड्यू डिलिजन्स (ईडीडी) (आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या परिच्छेद 17 नुसार कस्टमर ऑनबोर्डिंग व्यतिरिक्त): नॉन-फेस-टू-फेस ऑनबोर्डिंगमुळे एमएचएफसीएलला ग्राहकाला प्रत्यक्ष किंवा व्ही-सीआयपीद्वारे न भेटता ग्राहकाशी संबंध प्रस्थापित करण्याची सुविधा मिळते. आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या या परिच्छेदाच्या उद्देशाने अशा नॉन-फेस-टू-फेस मोडमध्ये सीकेवायसीआर, डिजीलॉकर, समतुल्य ई-डॉक्युमेंट इत्यादी डिजिटल चॅनेल व नॉन-डिजिटल मोडचा वापर समाविष्ट आहे जसे की एनआरआय व पीआयओसाठी परवानगी असलेल्या अतिरिक्त प्रमाणित प्राधिकरणाद्वारे प्रमाणित ओव्हीडीची प्रत प्राप्त करणे. फेस-टू-फेस कस्टमर ऑनबोर्डिंगसाठी एमएचएफसीएलद्वारे पुढील ईडीडी उपाययोजना केल्या जातील (आरबीआय मास्टर डायरेक्शन - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 च्या परिच्छेद 17 नुसार ग्राहक ऑनबोर्डिंग व्यतिरिक्त):

अ) एमएचएफसीएलने व्ही-सीआयपी प्रक्रिया सुरू केली असेल तर, तो ग्राहकाला रिमोट ऑनबोर्डिंगसाठी पहिला पर्याय म्हणून प्रदान केला जाईल. व्ही-सीआयपी साठी विहित मानके व प्रक्रियांचे पालन करणाऱ्या प्रक्रियेला प्रत्यक्ष सीआयपीच्या बरोबरीने या मुख्य निर्देशाचा उद्देश आहे.

आ) फसवणूक टाळण्यासाठी, व्यवहाराचा ओटीपी, व्यवहाराची अद्यतने इत्यादींसाठी सीडीडी नंतर पर्यायी मोबाईल क्रमांक अशा खात्यांशी जोडले जाणार नाहीत. खाते उघडण्यासाठी वापरल्या जाणार्या या मोबाईल क्रमांकावरूनच व्यवहारांना परवानगी दिली जाईल. एमएचएफसीएलचे नोंदणीकृत मोबाईल क्रमांक बदलण्याच्या विनंतीला सामोरे जाण्यासाठी कठोर परिश्रमांच्या प्रक्रियेची रूपरेषा असलेले बोर्ड मंजूर धोरण असेल.

इ) सध्याच्या पत्त्याचा पुरावा मिळवण्याव्यतिरिक्त, एमएचएफसीएल खात्यात व्यवहार करण्याची परवानगी देण्यापूर्वी सकारात्मक पुष्टीकरणाद्वारे चालू पत्ता पडताळणी करेल. पत्त्याची पडताळणी पत्र, संपर्क बिंदू पडताळणी, वितरण योग्य इ. द्वारे सकारात्मक पुष्टीकरण केले जाऊ शकते.

ई) एमएचएफसीएल ग्राहकाकडून पॅन घेईल व पॅन जारी करणाऱ्या प्राधिकरणाच्या पडताळणी सुविधेतून पडताळणी केली जाईल.

उ) अशा खात्यांमधील पहिला व्यवहार ग्राहकाच्या विद्यमान केवायसी-संकलित बँक खात्यातून जमा केला जाईल.

ऊ) अशा ग्राहकांचे उच्च-जोखीम ग्राहक म्हणून वर्गीकरण केले जाईल व समोरासमोर किंवा व्ही-सीआयपीद्वारे ग्राहकांची ओळख सत्यापित होईपर्यंत समोरासमोर नसलेली खाती वाढीव देखरेखीच्या अधीन असतील.

1. राजकीयदृष्ट्या उघडकीस आलेल्या व्यक्तींची खाती (पीईपी)

एमएचएफसीएलकडे पीईपीशी संबंध प्रस्थापित करण्याचा पर्याय असेल (मग तो ग्राहक किंवा लाभार्थी मालक म्हणून) परंतु सामान्य ग्राहक योग्य काळजी घेण्याव्यतिरिक्त:

- अ. एमएचएफसीएलकडे ग्राहक किंवा लाभार्थी मालक पीईपी आहे की नाही हे निर्धारित करण्यासाठी योग्य जोखीम व्यवस्थापन प्रणाली आहे
- आ. निधीचा / संपत्तीचा स्रोत स्थापित करण्यासाठी एमएचएफसीएलद्वारे रास्त उपाययोजना केल्या जातात
- इ. पीईपीसाठी खाते उघडण्याची मान्यता वरिष्ठ व्यवस्थापनाकडून घेतली जाईल
- ई. अशा सर्व खात्यांवर सतत देखरेख ठेवली जाते
- उ. विद्यमान ग्राहक किंवा विद्यमान खात्याचा लाभार्थी मालक नंतर पीईपी बनल्यास, व्यवसाय संबंध सुरू ठेवण्यासाठी वरिष्ठ व्यवस्थापनाची मान्यता प्राप्त केली जाते

या सूचना कुटुंबातील सदस्यांना किंवा पीईपीच्या जवळच्या सहकाऱ्यांना देखील लागू असतील.

2. स्पष्टीकरण: या परिच्छेदाच्या उद्देशाने, "राजकीयदृष्ट्या उघडकीस आलेल्या व्यक्ती" (पीईपी) अशा व्यक्ती आहेत ज्यांना एखाद्या परदेशी देशाने प्रमुख सार्वजनिक कार्ये सोपविली आहेत किंवा सोपविली आहेत, ज्यात राज्ये/सरकारांचे प्रमुख, वरिष्ठ राजकारणी, वरिष्ठ सरकारी किंवा न्यायिक किंवा लष्करी अधिकारी, राज्य मालकीच्या कॉर्पोरेशनचे वरिष्ठ अधिकारी व महत्त्वपूर्ण राजकीय पक्षाचे अधिकारी यांचा समावेश आहे.

व्यावसायिक मध्यस्थांनी उघडलेली ग्राहक खाती:

एमएचएफसीएल व्यावसायिक मध्यस्थांद्वारे ग्राहक खाते उघडताना हे सुनिश्चित करेल की:

- अ. जेव्हा एकाच क्लायंटच्या वतीने व्यावसायिक मध्यस्थाद्वारे क्लायंट खाते उघडले जाते तेव्हा क्लायंट ओळखले जाईल.
- आ. एमएचएफसीएलकडे म्युच्युअल फंड, पेन्शन फंड किंवा इतर प्रकारच्या फंडांच्या वतीने व्यावसायिक मध्यस्थांद्वारे व्यवस्थापित 'पूलेड' खाती ठेवण्याचा पर्याय असेल.
- इ. एमएचएफसीएल अशा व्यावसायिक मध्यस्थांची खाती उघडणार नाही जे ग्राहकांच्या गोपनीयतेस बांधील आहेत ज्यामुळे एमएचएफसीएलला ग्राहकांचे तपशील उघडण्यास मनाई आहे.
- ई. सर्व लाभार्थी मालक ओळखले जातील जेथे मध्यस्थांकडे असलेला निधी कंपनी स्तरावर एकत्र मिसळलेला नाही व तेथे 'उप-खाती' आहेत, त्यापैकी प्रत्येक लाभार्थी मालकासाठी जबाबदार आहे किंवा जिथे असा निधी कंपनीच्या स्तरावर एकत्र मिसळला गेला आहे, एमएचएफसीएल लाभार्थी मालकांचा शोध घेईल.
- उ. एमएचएफसीएल, त्यांच्या विवेकानुसार, मध्यस्थाने केलेल्या 'ग्राहक ड्यू डिलिजेंस' (सीडीडी) वर अवलंबून असेल, जर मध्यस्थ एक नियमन व पर्यवेक्षी संस्था असेल व ग्राहकांच्या केवायसी आवश्यकतांचे पालन करण्यासाठी पुरेशी प्रणाली असेल.
- ऊ. ग्राहक जाणून घेण्याची अंतिम जबाबदारी एमएचएफसीएलची आहे.

प्रकरण - VII: रेकॉर्ड व्यवस्थापन

1. पीएमएल कायदा व नियमांच्या तरतुदींच्या संदर्भात ग्राहकांच्या माहितीची देखभाल, जतन व अहवाल देण्यासंदर्भात पुढील पावले उचलली जातील. एमएचएफसीएल करेल,
 - (अ) एमएचएफसीएल व ग्राहक यांच्यातील व्यवहाराच्या तारखेपासून किमान पाच वर्षांसाठी देशांतर्गत व आंतरराष्ट्रीय दोन्ही व्यवहारांची सर्व आवश्यक नोंदी ठेवा;
 - (आ) खाते उघडताना व व्यावसायिक संबंधांच्या दरम्यान प्राप्त झालेल्या ग्राहकांची ओळख व त्यांचे पत्ते यांच्याशी संबंधित नोंदी जतन करा, व्यवसाय संबंध संपल्यानंतर किमान पाच वर्षांसाठी;
 - (इ) विनंतीनुसार सक्षम अधिकाऱ्यांना ओळख नोंदी, व्यवसाय पत्रव्यवहार व व्यवहाराची माहिती त्वरेने उपलब्ध करून द्या.
 - (ई) मनी लॉडरिंग प्रतिबंध (नोंदी देखभाल) नियम, 2005 (पीएमएल नियम, 2005) च्या नियम 3 अंतर्गत विहित केलेल्या व्यवहारांची योग्य नोंद ठेवण्याची प्रणाली लागू करणे;
 - (उ) पीएमएल नियम 3 अंतर्गत विहित केलेल्या व्यवहारांच्या संदर्भात सर्व आवश्यक माहिती ठेवा जेणेकरून खालील गोष्टींसह वैयक्तिक व्यवहारांची पुनर्रचना करण्यास परवानगी मिळेल:
 - (i) व्यवहारांचे स्वरूप.
 - (ii) व्यवहाराची रक्कम व ज्या चलनात ते डिनॉमिनेटेड होते.
 - (iii) ज्या तारखेला व्यवहार केला गेला; व
 - (iv) व्यवहारातील पक्षकार.
 - (ऊ) खात्याच्या माहितीची योग्य देखभाल व जतन करण्यासाठी अशा प्रकारे एक प्रणाली विकसित करा ज्यामुळे जेव्हा आवश्यक असेल किंवा सक्षम अधिकाऱ्यांकडून विनंती केली जाईल तेव्हा डेटा सहजपणे व द्रुतपणे पुनर्प्राप्त केला जाऊ शकेल;
 - (ऋ) त्यांच्या ग्राहकाची ओळख व पत्ता व नियम 3 मध्ये संदर्भित व्यवहारांच्या संदर्भात रेकॉर्ड हार्ड किंवा सॉफ्ट स्वरूपात ठेवा.

विवरण. - या परिच्छेदाच्या उद्देशाने, "ओळखीशी संबंधित नोंदी", "ओळख नोंदी" इत्यादी अभिव्यक्तींमध्ये ओळख डेटा, खाते फायली, व्यवसाय पत्रव्यवहार व केलेल्या कोणत्याही विश्लेषणाचे परिणाम यांचे अद्ययावत रेकॉर्ड समाविष्ट असतील.
 - (ॠ) ना-नफा ना तोटा तत्वावर काम करणाऱ्या ग्राहकांच्या बाबतीत, अशा ग्राहकांचे तपशील नीती आयोगाच्या दर्पण पोर्टलवर नोंदवले जातील याची खातरजमा करणे. जर असे ग्राहक नोंदणीकृत नसतील तर एमएचएफसीएल दर्पण पोर्टलवर तपशील नोंदवेल. एमएचएफसीएल ग्राहक व एमएचएफसीएल यांच्यातील व्यावसायिक संबंध संपुष्टात आल्यानंतर किंवा खाते बंद झाल्यानंतर, यापैकी जे काही नंतर असेल त्यानंतर, पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी अशा नोंदणीची नोंद ठेवेल.

हा अध्याय दस्तऐवजांचे जतन, ग्राहक दस्तऐवज धारणा व नोंदींचा नाश यावरील मंडळाने मंजूर केलेल्या

धोरणाच्या संयोगाने वाचला पाहिजे.

अध्याय - VIII: फायनान्सियल इंटेलिजन्स युनिटला अहवाल देणे - भारत

1. एमएचएफसीएल पीएमएल (नोंदी देखभाल) नियम, 2005 च्या नियम 3 मध्ये नमूद केलेली माहिती संचालक, फायनान्सियल इंटेलिजन्स युनिट-इंडिया (एफआययू-आयएनडी) यांना त्याच्या नियम 7 नुसार सादर करेल.
स्पष्टीकरण: नियम 7 च्या पोट नियम 3 व 4 मध्ये सुधारणा करण्यासंदर्भात 22 सप्टेंबर 2015 रोजी अधिसूचित केलेल्या तिसर् या दुरुस्तीच्या नियमानुसार, एफआययू-आयएनडीच्या संचालकांना नियम 3 च्या उप-नियम (1) च्या विविध कलमांमध्ये संदर्भित व्यवहार शोधण्यासाठी आर्ईला मार्गदर्शक तत्वे जारी करण्याचे अधिकार असतील, त्यांना माहिती सादर करण्याच्या स्वरूपाबद्दल निर्देशित करण्यासाठी व प्रक्रिया व माहिती सादर करण्याची पद्धत निर्दिष्ट करण्यासाठी.
2. एफआययू-आयएनडी व रिपोर्ट जनरेशन युटिलिटी व रिपोर्ट व्हॅलिडेशन युटिलिटी यांनी विहित अहवाल तयार करण्यात मदत करण्यासाठी विकसित केलेले रिपोर्टिंग फॉर्मॅट व सर्वसमावेशक रिपोर्टिंग फॉर्मॅट मार्गदर्शक याची नोंद घेतली जाईल. एफआययू-आयएनडीने आपल्या वेबसाइटवर इलेक्ट्रॉनिक कॅश ट्रान्झॅक्शन रिपोर्ट (सीटीआर)/ संशयास्पद व्यवहार अहवाल (एसटीआर) दाखल करण्यासाठी संपादन करण्यायोग्य इलेक्ट्रॉनिक युटिलिटीजचा वापर एचएफसीएल द्वारे केला जाईल ज्यांनी अद्याप त्यांच्या थेट व्यवहार डेटामधून सीटीआर/एसटीआर काढण्यासाठी योग्य तांत्रिक साधने स्थापित / स्वीकारली नाहीत. एमएचएफसीएलचे प्रधान अधिकारी, एफआययू - आयएनडी ने त्यांच्या <http://fiuindia.gov.in> वेबसाइटवर उपलब्ध करून दिलेल्या सीटीआर/एसटीआर च्या संपादनयोग्य इलेक्ट्रॉनिक उपयुक्ततांच्या मदतीने डेटा इलेक्ट्रॉनिक फाइलमध्ये भरतील.
3. एफआययू-आयएनडीच्या संचालकांना माहिती देताना, नियमात निर्दिष्ट केलेल्या वेळेच्या मर्यादितपलीकडे चुकीच्या पद्धतीने सादर केलेल्या व्यवहाराची दुरुस्ती करण्यात प्रत्येक दिवसाचा विलंब किंवा प्रत्येक दिवसाचा विलंब स्वतंत्र उल्लंघन म्हणून तयार केला जाईल. एमएचएफसीएल एसटीआर दाखल केलेल्या खात्यांमधील ऑपरेशन्सवर कोणतेही निर्बंध घालणार नाही. एमएचएफसीएल, त्याचे संचालक, अधिकारी व सर्व कर्मचारी नियम 3 मध्ये नमूद केलेल्या नोंदींची देखभाल व संचालकांना माहिती सादर करण्याची वस्तुस्थिती गोपनीय आहे याची खात्री करतील. तथापि, अशा गोपनीयतेच्या आवश्यकतेमुळे आरबीआय मुख्य निर्देश - नो युवर कस्टमर (केवायसी) निर्देश, 2016 च्या परिच्छेद 4 (बी) अंतर्गत माहिती सामायिक करण्यास प्रतिबंध होणार नाही, जर असे कोणतेही विश्लेषण केले गेले असेल तर व्यवहार व क्रियाकलापांचे विश्लेषण केले गेले असेल
4. मजबूत सॉफ्टवेअर, जेव्हा व्यवहार जोखीम वर्गीकरण व ग्राहकांचे अद्ययावत प्रोफाइल विसंगत असतील तेव्हा संशयास्पद व्यवहारांची प्रभावी ओळख व अहवाल देण्यासाठी वापरले जातील.

प्रकरण - IX: आंतरराष्ट्रीय करारांतर्गत आवश्यकता / दायित्वे - आंतरराष्ट्रीय एजन्सींकडून संप्रेषण

1. बेकायदेशीर कृत्ये (प्रतिबंध) (यूएपीए) अधिनियम, 1967

एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की बेकायदेशीर कृत्ये (प्रतिबंध) (यूएपीए) कायदा, 1967 च्या कलम 51 ए व त्यातील सुधारणांनुसार, दहशतवादी संबंध असल्याचा संशय असलेल्या व्यक्ती व संस्थांच्या यादीमध्ये दिसणाऱ्या व्यक्ती/संस्थांच्या नावावर त्यांचे कोणतेही खाते नाही, जे संयुक्त राष्ट्र सुरक्षा परिषदेद्वारे (यूएनएससी) मंजूर केले जातात व वेळोवेळी प्रसारित केले जातात.

दोन यादीचे तपशील खालीलप्रमाणे आहेत:

i. सुरक्षा परिषदेच्या ठराव 1267/1989/2253 नुसार स्थापन व देखभाल केलेली "आयएसआयएल (दाएश) व अल-कायदा प्रतिबंध यादी", ज्यामध्ये अल-कायदाशी संबंधित व्यक्ती व संस्थांची नावे समाविष्ट आहेत, येथे उपलब्ध आहेत.

<https://scsanctions.un.org/ohz5jen-al-qaida.html>

ii. सुरक्षा परिषदेच्या ठराव 1988 (2011) च्या अनुषंगाने स्थापित व देखभाल केलेली "तालिबान प्रतिबंध यादी", ज्यात तालिबानशी संबंधित व्यक्ती व संस्थांची नावे समाविष्ट आहेत, येथे उपलब्ध आहेत.

<https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1988/materials> एमएचएफसीएल वेळोवेळी सुधारित केलेल्या दहशतवाद प्रतिबंध व दडपशाही (सुरक्षा परिषदेच्या ठरावांची अंमलबजावणी) आदेश, 2007 च्या अनुसूचीमध्ये उपलब्ध असलेल्या याद्या देखील सुनिश्चित करेल. *वर नमूद केलेल्या याद्या, म्हणजे, वेळोवेळी सुधारित केलेल्या दहशतवाद प्रतिबंध व दडपशाही (सुरक्षा परिषदेच्या ठरावांची अंमलबजावणी) आदेश, 2007 च्या अनुसूचीमध्ये उपलब्ध असलेल्या यूएनएससी निर्बंध याद्या व याद्या दररोज पडताळल्या जातील व जोडणे, हटवणे किंवा इतर बदलांच्या बाबतीत सूचीतील कोणतेही बदल एमएचएफसीएलद्वारे काळजीपूर्वक अनुपालनासाठी विचारात घेतले जातील.*

यादीतील कोणत्याही व्यक्ती/संस्थेशी साम्य असलेल्या खात्यांचा तपशील 2 फेब्रुवारी 2021 च्या यूएपीए अधिसूचनेनुसार गृह मंत्रालयाला (एमएचए) सल्ला देण्याव्यतिरिक्त एफआययू आयएनडीला कळविला जाईल (मास्टर डायरेक्शनचा परिशिष्ट II).

यूएपीए, 1967 च्या कलम 51 ए अंतर्गत मालमत्ता गोठविणे: 2 फेब्रुवारी 2021 (मास्टर डायरेक्शनचा परिशिष्ट II) च्या यूएपीए आदेशात नमूद केलेल्या प्रक्रियेचे काटेकोरपणे पालन केले जाईल व सरकारने जारी केलेल्या आदेशाचे काळजीपूर्वक पालन केले जाईल. यूएपीएचे नोडल अधिकारी हे अतिरिक्त सचिव (सीटीसीआर) आहेत जे एमएचएच्या वेबसाइटवर उपलब्ध आहेत.

2. सामूहिक विनाशाची शस्त्रे (डब्ल्यूएमडी) अंतर्गत जबाबदार या

सामूहिक विनाशाची शस्त्रे (डब्ल्यूएमडी) व त्यांची वितरण प्रणाली (बेकायदेशीर क्रियाकलापांचा प्रतिबंध) अधिनियम, 2005 (डब्ल्यूएमडी कायदा, 2005) अंतर्गत दायित्वे:

(अ) एमएचएफसीएल भारत सरकारच्या वित्त मंत्रालयाने (मास्टर डायरेक्शनचा परिशिष्ट III) 30 जानेवारी 2023 रोजी जारी केलेल्या आदेशानुसार डब्ल्यूएमडी कायदा, 2005 च्या कलम 12 ए नुसार नमूद केलेल्या "सामूहिक विनाशाची शस्त्रे (डब्ल्यूएमडी) व त्यांची वितरण प्रणाली (बेकायदेशीर क्रियाकलाप प्रतिबंध) कायदा, 2005 च्या कलम 12 ए च्या अंमलबजावणीची प्रक्रिया" चे काळजीपूर्वक पालन सुनिश्चित करेल.

(आ) उपरोक्त आदेशाच्या परिच्छेद 3 नुसार, व्यक्ती / संस्थेचे तपशील नियुक्त केलेल्या यादीतील तपशीलांशी जुळल्यास एमएचएफसीएल व्यवहार करणार नाही याची खात्री करेल.

(इ) तसेच, दिलेल्या मापदंडांच्या आधारे, ग्राहकांशी संबंध प्रस्थापित करताना व नियुक्त केलेल्या यादीतील व्यक्ती किंवा संस्थांकडे बँक खात्याच्या स्वरूपात काही निधी, आर्थिक मालमत्ता इत्यादी आहे की नाही याची पडताळणी करण्यासाठी एमएचएफसीएल खालील बाबींची तपासणी करेल.

(ई) वरील प्रकरणांमध्ये जुळत असल्यास, एमएचएफसीएल त्वरित केंद्रीय नोडल अधिकाऱ्याला (सीएनओ) निधी, आर्थिक मालमत्ता किंवा आर्थिक संसाधनांच्या संपूर्ण तपशीलांसह व्यवहाराचा तपशील कळवेल, ज्याला

डब्ल्यूएमडी कायदा, 2005 च्या कलम 12 ए अंतर्गत अधिकार वापरण्याचे अधिकार म्हणून नियुक्त केले गेले आहे. निवेदनाची एक प्रत राज्य नोडल अधिकारी, जेथे खाते / व्यवहार आहे तेथे व आरबीआयला पाठविली जाईल. एमएचएफसीएल ने एफआययू-आयएनडी कडे एक एसटीआर दाखल करावा ज्यामध्ये वर नमूद केलेल्या खात्यांमधील, केलेल्या किंवा प्रयत्न केलेल्या सर्व व्यवहारांचा समावेश असेल. हे लक्षात घ्यावे की आदेशाच्या परिच्छेद 1 नुसार, संचालक, एफआययू-आयएनडी यांना सीएनओ म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे.

- (उ) एमएचएफसीएल एफआययू-इंडियाच्या पोर्टलवर उपलब्ध असलेल्या वेळोवेळी सुधारित केलेल्या नियुक्त सूचीचा संदर्भ घेऊ शकते.
- (ऊ) डब्ल्यूएमडी कायदा, 2005 च्या कलम 12 ए च्या उप-कलम (2) च्या कलम (ए) किंवा (बी) च्या कलम (ए) किंवा (बी) च्या कार्यक्षेत्रात ग्राहकाकडे असलेले निधी किंवा मालमत्ता संशयास्पद विश्वास ठेवण्याची कारणे असल्यास, एमएचएफसीएल अशा व्यक्ती/संस्थेला ईमेल, फॅक्स व पोस्टद्वारे सीएनओला सूचित करून आर्थिक व्यवहार करण्यापासून प्रतिबंधित करेल. विलंब न करता.
- (ऋ) कलम 12 ए अंतर्गत मालमत्ता गोठवण्याचा आदेश एमएचएफसीएलला सीएनओकडून प्राप्त झाल्यास, विलंब न करता, आदेशाचे पालन करण्यासाठी एमएचएफसीएल आवश्यक कारवाई करेल.
- (ल) आदेशाच्या परिच्छेद 7 नुसार निधी गोठविणे इत्यादी प्रक्रिया पाळली जाईल. त्यानुसार, अनफ्रीजिंगसंदर्भात एखाद्या व्यक्तीकडून/संस्थेकडून प्राप्त झालेल्या अर्जाची प्रत एमएचएफसीएलद्वारे अर्जदाराने दिलेल्या मालमत्तेच्या संपूर्ण तपशीलांसह सीएनओकडे ईमेल, फॅक्स व टपालाने दोन कामकाजाच्या दिवसांच्या आत पाठविली जाईल.

3. यूएनएससीआर 1718 ने नियुक्त केलेल्या व्यक्ती व संस्थांची यादी

एमएचएफसीएल दररोज येथे उपलब्ध असलेल्या 'यूएनएससीआर 1718 नियुक्त व्यक्ती व संस्थांची मंजुरी यादी' पडताळणी करेल

<https://www.mea.gov.in/Implementation-of-UNSC-Sanctions-DPRK.htm>,

यादीमध्ये भर घालणे, हटवणे किंवा इतर बदल विचारात घेणे व सुरक्षा परिषदेने मांडलेल्या डेमोक्रेटिक पीपल्स रिपब्लिक ऑफ कोरिया आदेश 2017 च्या अंमलबजावणीचे पालन सुनिश्चित करणे, केंद्र सरकारने वेळोवेळी सुधारणा केली आहे.

वरील व्यतिरिक्त, एमएचएफसीएल विचारात घेईल - (अ) यूएपीए, 1967 च्या पहिल्या व चौथ्या अनुसूचीतील इतर यूएनएससीआर व (आ) याद्या व यूएपीएच्या कलम 51 ए व डब्ल्यूएमडी कायद्याच्या कलम 12 ए च्या अंमलबजावणीवरील सरकारी आदेशांचे पालन करण्यासाठी त्यामध्ये कोणत्याही दुरुस्त्या.

भारत ज्या आंतरराष्ट्रीय किंवा आंतर सरकारी संघटनेचा सदस्य आहे व केंद्र सरकारने स्वीकारला आहे अशा कोणत्याही आंतरराष्ट्रीय किंवा आंतर सरकारी संघटनेने मागणी केल्यास एमएचएफसीएल प्रतिकारात्मक कारवाई करेल.

प्रकरण - x: इतर सूचना

1. गोपनीयतेच्या जबाबदाऱ्या व माहितीची देवाणघेवाण:

- (अ) एमएचएफसीएल व ग्राहक यांच्यातील कराराच्या नातेसंबंधातून उद्भवणाऱ्या ग्राहकांच्या माहितीबाबत एमएचएफसीएल गुप्तता राखेल.
- (आ) खाते उघडण्याच्या उद्देशाने ग्राहकांकडून गोळा केलेली माहिती गोपनीय मानली जाईल व त्याचा तपशील क्रॉस सेलिंगच्या उद्देशाने किंवा ग्राहकाच्या स्पष्ट परवानगीशिवाय इतर कोणत्याही हेतूसाठी उघड केला जाणार नाही.
- (इ) सरकार व इतर संस्थांकडून डाटा/माहिती मागविण्याच्या विनंतीचा विचार करताना, एमएचएफसीएल स्वतःची खात्री करून घेईल की मागितलेली माहिती अशा स्वरूपाची नाही जी व्यवहारातील गोपनीयतेशी संबंधित कायद्यातील तरतुदींचा भंग करेल.
- (ई) या नियमाचे अपवाद खालीलप्रमाणे असतील:
 - i. जेथे प्रकटीकरण कायद्याच्या सक्तीखाली आहे
 - ii. जिथे खुलासा करणे हे जनतेचे कर्तव्य आहे,
 - iii. एमएचएफसीएलचे हित उघड करणे आवश्यक आहे व
 - iv. जेथे प्रकटीकरण ग्राहकाच्या व्यक्त किंवा गर्भित संमतीने केले जाते.

2. सीडीडी प्रक्रिया व केंद्रीय केवायसी रेकॉर्ड रजिस्ट्री (सीकेवायसीआर) सह केवायसी माहिती सामायिक करणे

एमएचएफसीएल ही केवायसी माहिती सीकेवायसीआर सोबत सामायिक करण्यासाठी सुधारित केवायसी टेम्पलेट्सनुसार संकलित करेल. 'व्यक्ती' व 'कायदेशीर संस्था' जसे असेल तसे.

- (अ) भारत सरकारने सेंट्रल रजिस्ट्री ऑफ सिक्युरिटीयझेशन ऑसेट रिकन्स्ट्रक्शन अँड सिक्युरिटी इंटरेस्ट ऑफ इंडिया (सीईआरएसएआय) ला राजपत्र अधिसूचना क्र. एस.ओ. 3183 (ई) दिनांक 26 नोव्हेंबर 2015.
- (आ) पीएमएल नियमांच्या नियम 9 (1 ए) च्या तरतुदीनुसार, एमएचएफसीएल ग्राहकांचे केवायसी रेकॉर्ड कॅप्चर करेल व ग्राहकाशी खाते-आधारित संबंध सुरू झाल्यापासून 10 दिवसांच्या आत सीकेवायसीआरवर अपलोड करेल.
- (इ) केवायसी डेटा अपलोड करण्यासाठी सीईआरएसएआयने परिचालन मार्गदर्शक तत्त्वे जारी केली आहेत.
- (ई) एमएचएफसीएल 'व्यक्ती' व 'कायदेशीर संस्था' (एलई) साठी तयार केलेल्या केवायसी टेम्पलेट्सनुसार, नियमांमध्ये नमूद केलेल्या पद्धतीने सीकेवायसीआरसह सामायिक करण्यासाठी केवायसी माहिती गोळा करेल. आवश्यकतेनुसार वेळोवेळी टेम्पलेट्स सुधारित केले जाऊ शकतात व सीईआरएसएआयद्वारे जारी केले जाऊ शकतात.
- (उ) सीकेवायसीआरची 'लाइव्ह रन' 15 जुलै 2016 पासून टप्प्याटप्प्याने सुरू झाली व नवीन 'वैयक्तिक खाती'

सुरू झाली. त्यानुसार, शेड्युल्ड कमर्शियल बँकांनी (एससीबी) 1 जानेवारी 2017 रोजी किंवा त्यानंतर उघडलेल्या सर्व नवीन वैयक्तिक खात्यांशी संबंधित केवायसी डेटा सीकेवायसीआरकडे अपलोड करणे आवश्यक आहे. जानेवारी 2017 मध्ये उघडलेल्या खात्यांच्या संदर्भात डेटा अपलोड करण्यासाठी सुरुवातीला 1 फेब्रुवारी 2017 पर्यंत एससीबीला मुदत देण्यात आली होती.

एससीबी व्यतिरिक्त एमएचएफसीएलने 1 एप्रिल 2017 रोजी किंवा त्यानंतर उघडलेल्या सर्व नवीन वैयक्तिक खात्यांशी संबंधित केवायसी डेटा नियमांमधील तरतुदींच्या तरतुदीनुसार सीकेवायसीआरकडे अपलोड करणे आवश्यक आहे.

(ऊ) नियमांच्या

एलई

(ऋ) सीकेवायसीआर द्वारे केवायसी ओळखकर्ता तयार झाल्यानंतर, एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की ही माहिती व्यक्ती/एलईला दिली जाईल.

(ल) सर्व केवायसी रेकॉर्ड्स सीकेवायसीआरवर हळूहळू अपलोड केले जातील याची खात्री करण्यासाठी, एमएचएफसीएल आरबीआय मास्टर डायरेक्टर्स - नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्टर्स, 2016 च्या परिच्छेद 38 मध्ये निर्दिष्ट केल्यानुसार किंवा त्यापूर्वी, जेव्हा अपडेटेड केवायसी माहिती ग्राहकाकडून प्राप्त केली जाते/प्राप्त केली जाते तेव्हा अनुक्रमे कलम (उ) आणि (ऊ) नुसार वरील तारखांपूर्वी उघडलेल्या वैयक्तिक ग्राहकांच्या आणि एलईएसच्या खात्यांशी संबंधित केवायसी डेटा अपलोड/अपडेट करेल.

तसेच, जेव्हा एमएचएफसीएल पीएमएल नियमांच्या या परिच्छेद किंवा नियम 9 (1 सी) मध्ये खाली दिलेल्या कलम (जे) नुसार कोणत्याही ग्राहकाकडून अतिरिक्त किंवा अद्ययावत माहिती प्राप्त करेल, तेव्हा एमएचएफसीएल सात दिवसांच्या आत किंवा केंद्र सरकारने अधिसूचित केलेल्या अशा कालावधीच्या आत, सीकेवायसीआरला अद्ययावत माहिती सादर करेल, जे सीकेवायसीआरमधील विद्यमान ग्राहकांचे केवायसी रेकॉर्ड अद्ययावत करेल. त्यानंतर सीकेवायसीआर संबंधित ग्राहकाच्या केवायसी नोंदीच्या अद्ययावतीकरणाबाबत संबंधित ग्राहकाशी व्यवहार करणाऱ्या सर्व अहवाल संस्थांना इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने कळवेल. सीकेवायसीआरने विद्यमान ग्राहकाच्या केवायसी नोंदीतील अद्ययावतीकरणाबाबत एमएचएफसीएलला माहिती दिल्यानंतर, एमएचएफसीएल सीकेवायसीआर कडून अद्ययावत केवायसी नोंदी पुनर्प्राप्त करेल व एमएचएफसीएलद्वारे ठेवलेले केवायसी रेकॉर्ड अद्ययावत करेल.

(ँ) एमएचएफसीएल हे सुनिश्चित करेल की ठराविक कालावधीतील अद्ययावतीकरण दरम्यान, ग्राहक सध्याच्या सीडीडी मानकानुसार स्थलांतरित केले जातील.

(ऐ) खाते-आधारित संबंध प्रस्थापित करण्यासाठी, अद्ययावतीकरण/नियमित अद्ययावतीकरण किंवा ग्राहकाची ओळख पडताळणी करण्याच्या उद्देशाने, एमएचएफसीएल ग्राहकाकडून केवायसी ओळखकर्ता घेईल किंवा

उपलब्ध असल्यास केवायसी ओळखकर्ता सीकेवायसीआरकडून पुनर्प्राप्त करेल व अशा केवायसी ओळखकर्ता वापरून ऑनलाईन केवायसी नोंदी मिळविण्यासाठी पुढे जाईल व ग्राहकाला समान केवायसी नोंदी किंवा माहिती किंवा इतर कोणतीही अतिरिक्त ओळख पटवणारी कागदपत्रे किंवा तपशील सादर करण्याची आवश्यकता नाही. नाही तर-

- (i) सीकेवायसीआरच्या नोंदींमध्ये विद्यमान ग्राहकाच्या माहितीमध्ये बदल झाला आहे; किंवा
- (ii) केवायसी रेकॉर्ड किंवा पुनर्प्राप्त माहिती अपूर्ण आहे किंवा सध्याच्या केवायसी निकषांनुसार नाही; किंवा
- (iii) डाउनलोड केलेल्या कागदपत्रांची वैधता कालावधी संपली आहे; किंवा
- (v) एमएचएफसीएल ग्राहकाची ओळख किंवा पत्ता (सध्याच्या पत्त्यासह) सत्यापित करण्यासाठी किंवा वर्धित योग्य परिश्रम करण्यासाठी किंवा ग्राहकाचे योग्य जोखीम प्रोफाइल तयार करण्यासाठी आवश्यक मानते.

3. एमएचएफसीएलद्वारे वैयक्तिक ग्राहकांशी तसेच विद्यमान ग्राहकांशी नवीन संबंध स्थापित करताना युनिक कस्टमर आयडेंटिफिकेशन कोड (यूसीआयसी) वाटप केला जाईल.
4. एमएचएफसीएल, त्यांच्या पर्यायानुसार, सर्व वॉक-इन/कधीकधी येणाऱ्या ग्राहकांना यूसीआयसी जारी करणार नाही, जर त्यांच्याशी वारंवार व्यवहार करणाऱ्या अशा वॉक-इन ग्राहकांना ओळखण्यासाठी पुरेशी यंत्रणा असेल आणि त्यांना यूसीआयसी वाटप केले जाईल याची खात्री केली असेल.

5. नवीन तंत्रज्ञानाचा परिचय

एमएचएफसीएल नवीन उत्पादनांचा विकास व नवीन वितरण यंत्रणा व नवीन व पूर्व-विद्यमान उत्पादनांसाठी नवीन किंवा विकसनशील तंत्रज्ञानाचा वापर यासह नवीन उत्पादनांच्या विकासाशी व नवीन व्यवसाय पद्धतींच्या संदर्भात उद्भवू शकणाऱ्या एमएल/टीएफ जोखमींची ओळख व मूल्यांकन करेल.

तसेच एमएचएफसीएल याची खातरजमा करेल:

- (अ) अशी उत्पादने, पद्धती, सेवा, तंत्रज्ञान सुरू करण्यापूर्वी किंवा वापरण्यापूर्वी एमएल/टीएफ जोखीम मूल्यांकन करणे; व
- (आ) योग्य ईडीडी उपाय व व्यवहार देखरेख इत्यादींद्वारे जोखीम व्यवस्थापित करण्यासाठी व कमी करण्यासाठी जोखीम-आधारित दृष्टीकोन स्वीकारणे.

6. पॅनचा उल्लेख

बँकांना लागू असलेल्या आयकर नियम [114बी](#) च्या तरतुदीनुसार व्यवहार करताना ग्राहकांचा कायमस्वरूपी खाते क्रमांक (पॅन) किंवा तत्सम ई-दस्तऐवज प्राप्त केले जातील व सत्यापित केले जातील. ज्या व्यक्तींकडे पॅन किंवा तत्सम ई-दस्तऐवज नाहीत अशा व्यक्तींकडून फॉर्म 60 प्राप्त केला जाईल.

7. कर्मचार्यांची नियुक्ती व कर्मचारी प्रशिक्षण

- (अ) कर्मचारी भरती / नियुक्ती प्रक्रियेचा अविभाज्य भाग म्हणून आपल्या कर्मचार्यांना जाणून घ्या/कर्मचार्यांना जाणून घ्या या धोरणासह पुरेशी तपासणी यंत्रणा स्थापित केली जाईल.
- (आ) केवायसी/एमएल/सीएफटी बाबींशी संबंधित/तैनात असलेल्या कर्मचार्यांमध्ये हे सुनिश्चित करण्याचा

एमएचएफसीएल प्रयत्न करेल: उच्च सचोटी आणि नैतिक मानके, विद्यमान केवायसी/एमएल/सीएफटी मानकांची चांगली समज, प्रभावी संवाद कौशल्ये आणि राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर बदलत्या केवायसी/एमएल/सीएफटी लँडस्केपशी जुळवून घेण्याची क्षमता. एमएचएफसीएल कर्मचाऱ्यांमध्ये खुले संवाद आणि उच्च सचोटी वाढवणारे वातावरण विकसित करण्याचा देखील प्रयत्न करेल.

- (इ) चालू असलेला कर्मचारी प्रशिक्षण कार्यक्रम राबवला जाईल जेणेकरून कर्मचार्यांना केवायसी/एमएल/सीएफटी धोरणाचे पुरेसे प्रशिक्षण मिळेल. आघाडीचे कर्मचारी, अनुपालन कर्मचारी व नवीन ग्राहकांशी व्यवहार करणारे कर्मचारी यांच्यासाठी प्रशिक्षणाचा भर वेगळा असेल. ग्राहक शिक्षणाच्या अभावामुळे उद्भवणाऱ्या समस्या हाताळण्यासाठी फ्रंट डेस्क कर्मचार्यांना विशेष प्रशिक्षण दिले जाईल. एमएचएफसीएलच्या केवायसी/एमएल/सीएफटी धोरणांची पुरेशी माहिती असलेल्या व योग्य प्रशिक्षण घेतलेल्या व्यक्तींसह लेखापरीक्षण कार्यासाठी योग्य कर्मचारी, नियमन व संबंधित बाबींची खात्री केली जाईल.

परिशिष्ट १ – डिजिटल केवायसी प्रक्रिया

- अ. एमएचएफसीएल डिजिटल केवायसी प्रक्रियेसाठी एक ऍप्लिकेशन विकसित करेल जे त्यांच्या ग्राहकांच्या केवायसी प्रक्रियेसाठी ग्राहकांच्या संपर्क बिंदूवर उपलब्ध करून दिले जाईल व केवायसी प्रक्रिया केवळ एमएचएफसीएलच्या या प्रमाणित ऍप्लिकेशनद्वारे केली जाईल.
- आ. ऍप्लिकेशनच्या प्रवेशाचे नियंत्रण एमएचएफसीएल द्वारे केले जाईल व अनधिकृत व्यक्तींकडून त्याचा वापर होणार नाही याची खात्री केली जावी. लॉगिन आयडी व पासवर्ड किंवा लाईव्ह ओटीपी किंवा वेळ ओटीपी नियंत्रित यंत्रणेद्वारे एमएचएफसीएलने आपल्या अधिकृत अधिकाऱ्यांना दिलेला अर्ज उपलब्ध आहे.
- इ. केवायसीसाठी ग्राहकाने एमएचएफसीएलच्या अधिकृत अधिकाऱ्याच्या किंवा उलट अधिकाऱ्याच्या ठिकाणी भेट द्यावी. मूळ ओव्हीडी ग्राहकाच्या ताब्यात असेल.
- ई. एमएचएफसीएलने हे सुनिश्चित करणे आवश्यक आहे की ग्राहकाचे थेट छायाचित्र अधिकृत अधिकाऱ्याने घेतले आहे व तेच छायाचित्र ग्राहक अर्ज नमुन्यात (सीएएफ) एम्बेड केलेले आहे. पुढे, एमएचएफसीएलच्या सिस्टम ऍप्लिकेशनमध्ये ग्राहकाच्या कॅप्चर केलेल्या लाइव्ह फोटोवर सीएएफ क्रमांक, जीपीएस निर्देशांक, अधिकृत अधिकाऱ्याचे नाव, युनिक एम्प्लॉई कोड (एमएचएफसीएलने नेमलेले) व तारीख (DD:MM: YYYY) व टाइम स्टॅम्प (HH:MM: SS) असलेले वॉटर-मार्क लावेल.
- उ. एमएचएफसीएलच्या ऍप्लिकेशनमध्ये असे वैशिष्ट्य असेल की केवळ ग्राहकाचे थेट छायाचित्र घेतले जाईल व ग्राहकाचे कोणतेही मुद्रित किंवा व्हिडिओग्राफ केलेले छायाचित्र घेतले जाणार नाही. लाइव्ह फोटो कॅप्चर करताना ग्राहकाच्या मागील पार्श्वभूमी जिथे शक्य असेल तेथे पांढऱ्या रंगाची असावी व ग्राहकाचे थेट छायाचित्र काढताना इतर कोणतीही व्यक्ती चौकटीत येऊ नये.
- ऊ. त्याचप्रमाणे, मूळ ओव्हीडीचे थेट छायाचित्र किंवा आधार ताब्यात असल्याचा पुरावा जेथे ऑफलाइन पडताळणी केली जाऊ शकत नाही (आडवी ठेवली जाऊ शकत नाही), वरून अनुलंब कॅप्चर केले जाईल व वर नमूद केल्याप्रमाणे वाचनीय स्वरूपात वॉटरमार्किंग केले जाईल. मूळ कागदपत्रांचे थेट छायाचित्र घेताना मोबाईल डिव्हाइसमध्ये कोणतेही तिरके किंवा झुकलेले राहणार नाही.
- ऋ. ग्राहकाचे थेट छायाचित्र व त्याची मूळ कागदपत्रे योग्य प्रकाशात घेतली जातील जेणेकरून ते स्पष्टपणे वाचनीय व ओळखण्यायोग्य असतील.
- ल. त्यानंतर, ग्राहकाने सादर केलेल्या कागदपत्रे व माहितीनुसार सीएएफ मधील सर्व नोंदी भरल्या जातील. ज्या कागदपत्रांमध्ये क्लिक रिस्पॉन्स (क्यूआर) कोड उपलब्ध आहे, तेथे मॅन्युअल तपशील दाखल करण्याऐवजी क्यूआर कोड स्कॅन करून असे तपशील स्वयंचलित केले जाऊ शकतात. उदाहरणार्थ, यूआयडीएआय कडून प्रत्यक्ष आधार/ई-आधार डाउनलोड केल्यास, जिथे क्यूआर कोड उपलब्ध आहे, तेथे नाव, लिंग, जन्मतारीख व पत्ता यासारखे तपशील आधार/ई-आधारवर उपलब्ध क्यूआर स्कॅन करून ऑटो-पॉप्युलेट केले जाऊ शकतात.
- एँ. एकदा वर नमूद केलेली प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर, 'कृपया ओटीपी सामायिक करण्यापूर्वी फॉर्ममध्ये भरलेल्या तपशीलांची पडताळणी करा' असा मजकूर असलेला वन टाइम पासवर्ड (ओटीपी) संदेश ग्राहकाच्या स्वतः च्या

मोबाइल नंबरवर पाठविला जाईल. ओटीपीच्या यशस्वी प्रमाणीकरणानंतर, ते सीएफवरील ग्राहकांची स्वाक्षरी मानले जाईल. तथापि, जर ग्राहकाकडे स्वतःचा मोबाईल क्रमांक नसेल, तर त्याचे/तिचे कुटुंबीय/नातेवाईक/परिचित व्यक्तींचा मोबाईल क्रमांक यासाठी वापरला जाऊ शकतो व सीएफमध्ये स्पष्टपणे नमूद केला जाऊ शकतो. कोणत्याही परिस्थितीत, एमएचएफसीएलकडे नोंदणीकृत अधिकृत अधिकाऱ्यांचा मोबाईल क्रमांक ग्राहकांच्या स्वाक्षरीसाठी वापरला जाणार नाही. एमएचएफसीएलने हे तपासणे आवश्यक आहे की ग्राहकांच्या स्वाक्षरीसाठी वापरलेला मोबाइल क्रमांक अधिकृत अधिकाऱ्याचा मोबाइल नंबर असणार नाही.

ऐ. प्राधिकृत अधिकारी ग्राहकाचे थेट छायाचित्र व मूळ दस्तऐवज कॅप्चर करण्याबद्दल घोषणापत्र प्रदान करेल. या उद्देशासाठी, अधिकृत अधिकाऱ्याची वन टाइम पासवर्ड (ओटीपी) सह पडताळणी केली जाईल जी एमएचएफसीएलकडे नोंदणीकृत त्याच्या मोबाइल नंबरवर पाठविली जाईल. ओटीपी प्रमाणीकरण यशस्वी झाल्यानंतर ती घोषणापत्रावरील अधिकृत अधिकाऱ्याची स्वाक्षरी समजली जाईल. अधिकृत अधिकाऱ्याचे थेट छायाचित्र देखील या अधिकृत अधिकाऱ्याच्या घोषणापत्रात कैद केले जाईल.

ए. या सर्व उपक्रमांनंतर, ॲप्लिकेशन प्रक्रिया पूर्ण करण्याबद्दल माहिती देईल व एमएचएफसीएलच्या ॲक्टिव्हेशन अधिकाऱ्याला सक्रियण विनंती सादर करेल व प्रक्रियेचा ट्रान्झॅक्शन-आयडी/संदर्भ-आयडी क्रमांक देखील तयार करेल. प्राधिकृत अधिकारी ट्रान्झॅक्शन आयडी/रेफरन्स आयडी क्रमांकाशी संबंधित तपशील भविष्यातील संदर्भासाठी ग्राहकाला कळवेल.

ऐ. एमएचएफसीएलचा अधिकृत अधिकारी हे तपासेल व सत्यापित करेल की: - (i) दस्तऐवजाच्या चित्रात उपलब्ध असलेली माहिती सीएफमध्ये अधिकृत अधिकाऱ्याने प्रविष्ट केलेल्या माहितीशी जुळत आहे. (ii) ग्राहकाचे थेट छायाचित्र दस्तऐवजात उपलब्ध असलेल्या फोटोशी जुळते.; व (iii) अनिवार्य फील्डसह सीएफमधील सर्व आवश्यक तपशील योग्यरित्या भरले जातात.

ऑ. सीएफ यशस्वी पडताळणीनंतर, एमएचएफसीएलच्या अधिकृत अधिकाऱ्याद्वारे सीएफ डिजिटली स्वाक्षरी केली जाईल जे सीएफची प्रिंट घेईल व योग्य ठिकाणी ग्राहकाच्या स्वाक्षरी/अंगठ्याचा ठसा घेईल, नंतर ते स्कॅन करून सिस्टममध्ये अपलोड करेल. मूळ हार्ड कॉपी ग्राहकाला परत केली जाऊ शकते.

परिशिष्ट ॥ - जोखीम श्रेणी

	कमी जोखीम असलेले ग्राहक	मध्यम जोखीम असलेले ग्राहक	उच्च जोखीम असलेले ग्राहक
व्याख्या	(अ) ग्राहकांना आवडते पगारदार लोक- (आ) ग्राहक जसे स्वतः - नोकरदार लोक लोअरशी संबंधित समाजाचा आर्थिक स्तर ज्याचा हिशोब लहान दिसतो. शिल्लक (इ) ज्यामध्ये फक्त ग्राहक मूलभूत आहेत च्या आवश्यकता ओळख व स्थान सत्यापित करणे पूर्ण करणे आवश्यक आहे.	उच्च जोखीम असलेल्या ग्राहकांच्या तुलनेत जे ग्राहक कमी जोखमीचे आहेत त्यांना मध्यम जोखीम म्हणून वर्गीकृत केले जाऊ शकते.	सरासरीपेक्षा जास्त धोका निर्माण करण्याची शक्यता असलेल्या ग्राहकांना खालीलप्रमाणे वर्गीकृत केले जाऊ शकते ग्राहकाची पार्श्वभूमी, क्रियाकलापांचे स्वरूप व स्थान, देश यावर अवलंबून मध्यम किंवा उच्च जोखीम मूळ, निधीचे स्रोत व त्याचे क्लायंट प्रोफाइल इ.

जोखीम श्रेणीनुसार ग्राहकांची यादी	(अ) पगारदार कर्मचारी ज्यांचे पगाराची रचना चांगल्या प्रकारे परिभाषित केली गेली आहे, (आ) पगारदार रोख रक्कम असलेले कर्मचारी . पगाराची रचना (इ) स्वयंरोजगार करणारे लोक जे समाजातील खालच्या आर्थिक स्तरातील आहेत. ज्याचे खाते दर्शविते लहान शिल्लक व कमी उलाढाल, (ई) सरकार विभाग व सरकारी मालकीच्या कंपन्या, नियामक व वैधानिक संस्था, इत्यादी. (उ) सूक्ष्म/लहान/मध्यम एंटरप्रायझेस फाइलिंग नियमित आयटीआर, चांगले बँकिंग संबंध, विद्यमान व्यापार नोंदी कोणत्याही आर्थिक सह संस्था इ.	(अ) ओव्हरसह क्लायंट 50 रुपयांची गुंतवणूक लाख जिथे ओळख व संपत्तीचे स्रोत आहेत जनतेद्वारे समर्थित नाही उत्पन्नासारखी कागदपत्रे विवरणपत्र, नोंदणीकृत कन्व्हेयन्स डीड इ. (आ) ज्या ग्राहकांनी व्हॉल्यूममध्ये अचानक वाढ केली किंवा गुंतवणूक न करता गुंतवणूक केली स्पष्ट कारणे. (इ) व्यापार करणारे ग्राहक डेरिव्हेटिव्हज. (ई) ज्या ग्राहकांना सट्टा उत्पन्न आहे. (उ) मधील व्यक्ती व्यवसाय/उद्योग किंवा व्यापार क्रियाकलाप जेथे व्याप्ती किंवा इतिहास बेकायदेशीर व्यापार/व्यावसायिक क्रियाकलाप व्यवहार अधिक आहे, इ.	(अ) अनिवासी ग्राहक, (आ) ट्रस्ट, धर्मादाय संस्था, स्वयंसेवी संस्था (एनजीओ) व संघटना देणग्या प्राप्त करणे, (इ) जवळच्या कौटुंबिक भागधारकी किंवा फायदेशीर मालकी असलेल्या कंपन्या, (ई) फर्म सह 'स्लीपिंग पार्टनर', (उ) राजकीय दृष्ट्या उघडकीस आलेले व्यक्ती (पीईपी) परदेशी मूळ, (ऊ) समोरासमोर न ग्राहक, व (ऋ) खालीलप्रमाणे संशयास्पद प्रतिष्ठा असलेले सार्वजनिक माहिती[संपादन] उपलब्ध आहे, इ.
---	---	--	---

परिशिष्ट III: संशयास्पद व्यवहारांची सूचक यादी

अ. गृहकर्जाशी संबंधित संशयास्पद व्यवहारांची उदाहरणात्मक यादी:

1. क्लायंटची कायदेशीर रचना बर् याच वेळा बदलली गेली आहे (नाव बदलणे, मालकीचे हस्तांतरण, कॉर्पोरेट सीट बदलणे).
2. अनावश्यकपणे जटिल ग्राहक रचना.
3. स्थापित व्यवसाय प्रोफाइलच्या बाहेर होणार् या व्यवहारांचे वैयक्तिक किंवा वर्ग व अपेक्षित क्रियाकलाप/व्यवहार अस्पष्ट आहेत.
4. ग्राहक माहिती, डेटा, दस्तऐवज प्रदान करण्यास नाखूष आहे;
5. खोटी कागदपत्रे, डेटा, कर्जाचा उद्देश, खात्यांचा तपशील;
6. ज्या निधीद्वारे प्रारंभिक योगदान दिले गेले आहे त्या निधीच्या स्त्रोताचा तपशील देण्यास नकार देतो, निधीचे स्रोत संशयास्पद आहेत इ.
7. वैयक्तिकरित्या भेटण्यास अनिच्छुक, पुरेशी कारणे न देता तृतीय पक्ष/पॉवर ऑफ अटर्नी धारकाद्वारे प्रतिनिधित्व करते;
8. दिलेल्या पत्त्याच्या जवळ एचएफसी शाखा/कार्यालय असेल तेव्हा कर्जाच्या अर्जामध्ये प्रदान केलेल्या ग्राहकाच्या निवासी किंवा व्यावसायिक पत्त्यापासून दूर असलेल्या एचएफसीच्या शाखा/कार्यालयाशी संपर्क साधतो; ग्राहक ज्या शाखेत येतो ती शाखा त्याच शहरात असेल किंवा ग्राहक दुसर् या शहरातून शाखेत येत असेल तर तो अशा शहरात मालमत्ता घेत असेल तर लागू होणार नाही. म्हणजेच कंपनीने परिभाषित केल्यानुसार जिओ मर्यादेच्या आत. एफ. खाते / एकाधिक खात्यांच्या स्टेटमेंटमधील असंख्य हस्तांतरणांचे स्पष्टीकरण किंवा समाधान करण्यास असमर्थ;
9. योग्य औचित्य न देता असंबंधित तृतीय पक्ष खात्यांद्वारे केलेले प्रारंभिक योगदान;
10. कर्जाच्या रकमेच्या अंतिम वापराचे योग्य औचित्य न देता टॉप-अप कर्ज व / किंवा इक्विटी कर्ज घेणे; आई. कर्ज मंजुरीसाठी संशयास्पद मार्ग सुचवणे;
11. जेथे व्यवहारांना आर्थिक अर्थ प्राप्त होत नाही;
12. कर्जाचा खरा लाभार्थी व खरेदी केलेला फ्लॅट याबद्दल वाजवी शंका आहेत;
13. बनावट बँक खाते उघडून कर्जाची रक्कम रोखणे;
14. कर्जासाठी अर्ज करणे हे पूर्णपणे माहित आहे की मालमत्ता/निवासस्थान युनिटला वित्तपुरवठा केला गेला आहे व ते थकबाकी आहे;
15. विक्रीच्या करारात नमूद केलेला विक्रीचा विचार खरेदीच्या क्षेत्रात प्रचलित असलेल्या गोष्टीपेक्षा असामान्यपणे जास्त/कमी आहे व जर व्यवहार बाजार पद्धतीनुसार अवाजवी आढळला तर;
 - समान मालमत्ता/निवासी युनिटचा एकाधिक निधी;
16. व्यवहाराशी कोणताही संबंध नसलेल्या तृतीय पक्षाच्या नावे देयकासाठी विनंती;
17. विक्रेता/बिल्डर/विकासक/दलाल/एजंट इत्यादींच्या संगनमताने ग्राहकाद्वारे कर्जाच्या रकमेचा वापर करणे व निर्धारित केलेल्या व्यतिरिक्त इतर हेतूसाठी त्याचा वापर करणे.
18. स्वयंसेवी संस्था (एनजीओ) / धर्मादाय संस्था / लहान / मध्यम आस्थापना (एसएमई) / बचत गट (एसएचजी) / सूक्ष्म वित्त गट (एमएफजी) यांचा समावेश असलेले बहुविध निधी / वित्तपुरवठा. पत्ता बदलण्यासाठी वारंवार विनंत्या;
19. जास्त भरलेली रक्कम परत करण्याच्या विनंतीसह हप्त्यांचे जास्त भरणे.
20. रिल इस्टेटमध्ये अपेक्षेपेक्षा जास्त/कमी किंमतीत गुंतवणूक.
21. वाहक शेअर्सला परवानगी देणार् या देशांमध्ये क्लायंट समाविष्ट आहे.

आ. बिल्टर / प्रकल्प कर्जाशी संबंधित संशयास्पद व्यवहारांची उदाहरणात्मक यादी:

1. प्रकल्पाच्या एकूण खर्चाच्या तुलनेत बिल्टर एचएफसीकडे लहान कर्जासाठी संपर्क साधत आहे;
2. बिल्टर प्रकल्पासाठी निधीचे स्रोत स्पष्ट करण्यास असमर्थ आहे;
3. विविध प्राधिकरणांकडून मंजूरी/मंजूरी बनावट असल्याचे सिद्ध झाले आहे;
4. व्यवस्थापन अज्ञात किंवा अयोग्य व्यक्तीच्या सूचनांनुसार कार्य करत असल्याचे दिसून येते.
5. व्यवसायाच्या आकार किंवा स्वरूपानुसार कर्मचार्यांची संख्या किंवा रचना (उदाहरणार्थ, कर्मचार्यांची संख्या व वापरल्या जाणार्या मालमत्तेचा विचार करता कंपनीची उलाढाल अकारणपणे जास्त आहे).
6. बहु-न्यायालयीन ऑपरेशन्स असलेले ग्राहक ज्यांच्याकडे पुरेसे केंद्रीकृत कॉर्पोरेट देखरेख नाही.
7. कायदेशीर व्यवस्था स्थापित करण्याबद्दल सल्ला, ज्याचा उपयोग मालकी किंवा वास्तविक आर्थिक हेतू अस्पष्ट करण्यासाठी केला जाऊ शकतो (ट्रस्ट, कंपनी स्थापन करणे किंवा नाव/ कॉर्पोरेट सीट किंवा इतर जटिल गट संरचना बदलणे).
8. रोख किंवा सहजपणे हस्तांतरणीय मालमत्तेत उच्च पातळीचे व्यवहार असलेल्या संस्था, ज्यापैकी बेकायदेशीर निधी अस्पष्ट केला जाऊ शकतो.

गट-व्यापी एएमएल धोरण

पीएमएल नियमानुसार, एमएफएल, त्याच्या आरबीआय-नियंत्रित गट संस्थांच्या सहकार्याने, पीएमएल कायदा, 2002 च्या अध्याय IV च्या तरतुदींनुसार जबाबदार या पार पाडण्याच्या उद्देशाने. (15 ऑफ 2003), मनी लॉन्ड्रिंग व टेरर फायनान्सिंग विरुद्ध गट-व्यापी कार्यक्रम लागू करेल, ज्यात क्लायंट ड्यू डिलिजेंस व मनी लॉन्ड्रिंग व टेरर फायनान्स रिसक मॅनेजमेंटच्या उद्देशाने आवश्यक माहिती सामायिक करण्याच्या धोरणांचा समावेश आहे. अशा कार्यक्रमांमध्ये माहितीची गोपनीयता व वापराबद्दल पुरेशी सुरक्षा उपायांचा समावेश असेल, ज्यात माहिती पोहोचणे टाळण्यासाठी सुरक्षा उपायांचा समावेश असेल.

या धोरणांतर्गत, एएमएल समितीला मानक संचालन प्रक्रिया (एसओपी) परिभाषित करण्यासाठी व दस्तऐवजीकरण करण्यासाठी मंडळाद्वारे अधिकृत केले गेले आहे जे गट-व्यापी एएमएल पॉलिसी अंमलबजावणीचे पालन करण्यासाठी आरबीआयने विहित केलेल्या अशा सर्व बाबींचा समावेश करेल.

धोरणाचा आढावा

धोरणाचे व्यवस्थापनाकडून वार्षिक पुनरावलोकन केले जाईल व त्यात काही बदल करण्याची गरज भासल्यास ते मंडळाच्या मंजूरीसाठी घेतले जाईल. नियमांमध्ये काही सुधारणा झाल्यास, नियामकाकडून या सुधारणा अधिसूचित झाल्यानंतर तत्काळ मंडळाच्या मंजूरीसाठी धोरणात सुधारणा केली जाईल.

* कृपया लक्षात घ्या की पॉलिसीमधील परिच्छेद संदर्भ नवीनतम आरबीआय मास्टर डायरेक्शन- नो युवर कस्टमर (केवायसी) डायरेक्शन, 2016 (12 जून 2025 पर्यंत अद्यतनित केलेले) संबंधित आहेत.

